

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту  
*(найменування кафедри)*

Допущено до захисту  
 Завідувач кафедри

\_\_\_\_\_  
*(підпис)*  
 “ \_\_\_\_ ” \_\_\_\_\_ 20\_\_\_\_ р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА**  
**на здобуття освітнього ступеня магістра**

зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування»  
*(шифр та найменування спеціальності)*

за освітньою програмою професійного/наукового спрямування  
*(назва освітньої програми)*

на тему: «Облік та аудит розрахунків із дебіторами та кредиторами на прикладі ТОВ «Ніка Марін ЛТД»  
*(назва теми)*

**Виконавець:**

студент факультету \_\_\_\_\_  
 Панчева Юлія Сергіївна  
 (прізвище, ім'я, по батькові) \_\_\_\_\_ /підпис/

**Науковий керівник:**

К.е.н., доцент  
 (науковий ступінь, вчене звання)  
 Чернишова Людмила Вікторівна  
 (прізвище, ім'я, по батькові) \_\_\_\_\_ /підпис/

## ЗМІСТ

|                                                                                                                                     |           |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>ВСТУП .....</b>                                                                                                                  | <b>3</b>  |
| <b>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ ІЗ ДЕБІТОРАМИ ТА КРЕДИТОРАМИ.....</b>                  | <b>7</b>  |
| 1.1. Економічна сутність та класифікація дебіторської та кредиторської заборгованості .....                                         | 7         |
| 1.2. Організація та методика бухгалтерського обліку розрахунків із дебіторами та кредиторами .....                                  | 12        |
| 1.3. Сучасна проблематика дебіторської і кредиторської заборгованості в системі управління підприємством .....                      | 17        |
| <b>РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ РОЗРАХУНКІВ ІЗ ДЕБІТОРАМИ ТА КРЕДИТОРАМИ НА ТОВ «НІКА МАРІН ЛТД»....</b>                 | <b>20</b> |
| 2.1. Загальна економічна характеристика ТОВ «Ніка Марін ЛТД» .....                                                                  | 20        |
| 2.2. Система обліку дебіторської та кредиторської заборгованості на ТОВ «Ніка Марін ЛТД» .....                                      | 27        |
| 2.3. Аналіз ефективності та напрями удосконалення обліку дебіторської та кредиторської заборгованості на ТОВ «Ніка Марін ЛТД» ..... | 35        |
| <b>РОЗДІЛ 3 АУДИТ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА СТРАТЕГІЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З УПРАВЛІННЯ ЗАБОРГОВАНІСТЮ.....</b>                                     | <b>41</b> |
| 3.1. Методичні аспекти та практика проведення аудиту розрахунків із дебіторами та кредиторами на ТОВ «Ніка Марін ЛТД» .....         | 41        |
| 3.2. Застосування методів моделювання та прогнозування в управлінні дебіторською та кредиторською заборгованістю .....              | 47        |
| 3.3. Розробка та оцінка ефективності стратегічних рекомендацій щодо управління заборгованістю .....                                 | 52        |
| <b>ВИСНОВКИ .....</b>                                                                                                               | <b>58</b> |
| <b>Список використаних джерел .....</b>                                                                                             | <b>62</b> |
| <b>Додатки .....</b>                                                                                                                | <b>68</b> |

## ВСТУП

**Актуальність теми.** Ефективне управління фінансовими потоками є наріжним каменем стійкості будь-якого підприємства, а розрахунки із дебіторами та кредиторами формують його критично важливу частину. В умовах сучасної економічної нестабільності, посиленої впливом військового стану в Україні, питання своєчасного та достовірного обліку, а також аудиту цих розрахунків, набуває стратегічного значення. Дебіторська заборгованість є потенційним джерелом грошових надходжень, але одночасно й фінансовим ризиком, пов'язаним із невизначеністю погашення. Кредиторська заборгованість, своєю чергою, виступає джерелом фінансування, але вимагає чіткого контролю для уникнення штрафних санкцій та втрати ділової репутації.

Для підприємств, які працюють у сфері зовнішньоекономічної діяльності або оперують значними обсягами товарно-матеріальних цінностей, чіткість обліку розрахунків є основою для прийняття управлінських рішень, спрямованих на забезпечення платоспроможності та фінансової незалежності. Недосконалість облікових процедур, відсутність адекватного резерву сумнівних боргів або неефективна кредитна політика можуть призвести до значних збитків і поставити під загрозу операційну діяльність. Крім того, перехід до міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) вимагає перегляду підходів до оцінки та відображення заборгованості, зокрема відповідно до IFRS 9 (Фінансові інструменти).

Саме тому дослідження теоретичних засад, аналіз діючої практики обліку та аудиту розрахунків із дебіторами і кредиторами на конкретному підприємстві, а також розробка практичних рекомендацій щодо їх удосконалення, є надзвичайно актуальним завданням для сучасної економічної науки та практики.

**Мета і завдання дослідження.** Метою магістерської роботи є поглиблення теоретичних знань та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення обліку, аналізу та аудиту розрахунків із дебіторами та кредиторами для підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами ТОВ «Ніка Марін ЛТД».

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- уточнити економічну сутність та здійснити класифікацію дебіторської і кредиторської заборгованості з урахуванням сучасних економічних викликів.
- дослідити нормативно-правове регулювання та проаналізувати теоретичні аспекти організації бухгалтерського обліку розрахунків.
- оцінити існуючу практику організації та методики обліку розрахунків із дебіторами та кредиторами на ТОВ «Ніка Марін ЛТД».
- провести ґрунтовний аналіз ефективності управління заборгованістю на досліджуваному підприємстві, визначивши динаміку, структуру та показники оборотності.
- визначити методичні аспекти та здійснити аудит розрахунків, виявивши типові помилки та можливі порушення.
- розробити практичні напрями удосконалення облікових процесів, включаючи пропозиції щодо автоматизації та адаптації до вимог МСФЗ.
- запропонувати методи моделювання та прогнозування заборгованості та розробити стратегічні рекомендації щодо підвищення ефективності управління цими розрахунками з оцінкою їхнього економічного ефекту.

**Об’єкт і предмет дослідження.** Об’єктом дослідження є процес обліку, аналізу та аудиту розрахунків із дебіторами та кредиторами в системі фінансово-господарської діяльності суб’єктів господарювання.

**Предметом** дослідження є сукупність теоретичних, методичних та організаційних аспектів обліку та аудиту, а також фінансових показників, що відображають стан та ефективність управління дебіторською та кредиторською заборгованістю на прикладі ТОВ «Ніка Марін ЛТД».

**Методи дослідження.** Для досягнення поставленої мети та виконання завдань у роботі використано такі методи:

- діалектичний метод та системний підхід – для вивчення сутності та класифікації заборгованості, а також для формування комплексного підходу до управління нею (Розділ 1).
- теоретичне узагальнення, порівняння та логічний метод – для аналізу

нормативно-правової бази та наукових поглядів на проблеми обліку та аудиту розрахунків.

- монографічний метод та метод спостереження – для детальної характеристики господарської діяльності та облікової практики ТОВ «Ніка Марін ЛТД» (Розділ 2).
- економіко-статистичні методи (абсолютних та відносних відхилень, коефіцієнтний аналіз, динамічні ряди) – для оцінки структури та ефективності управління заборгованістю (підпункт 2.3).
- методи аудиту (інспектування, документальна перевірка, зустрічна перевірка, аналітичні процедури) – для оцінки достовірності обліку розрахунків (підпункт 3.1).
- методи економічного моделювання та прогнозування – для розробки моделі погашення та визначення оптимального рівня заборгованості (підпункт 3.2).

**Інформаційна база дослідження.** Інформаційною базою дослідження слугували:

- Законодавчі та нормативно-правові акти України (Закони, Податковий кодекс, НП(С)БО);
- Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) та Міжнародні стандарти аудиту (МСА);
- Наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячені питанням обліку, аналізу та аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості;
- Звітні дані ТОВ «Ніка Марін ЛТД» за 2022–2024 роки, зокрема: фінансова звітність (Баланс, Звіт про фінансові результати), облікова політика, регістри синтетичного й аналітичного обліку, первинні документи;
- Матеріали інтернет-ресурсів, засобів масової інформації та спеціалізованих видань.

**Структура та обсяг роботи.** Магістерська робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить близько 70 сторінок.

Структура роботи відповідає поставленій меті та завданням:

- Розділ 1 присвячений теоретичним та організаційним засадам обліку та аудиту розрахунків.
- Розділ 2 розкриває особливості обліку, аналізу та напрямки його удосконалення на базі ТОВ «Ніка Марін ЛТД».
- Розділ 3 містить результати аудиту, моделювання та розробку стратегічних рекомендацій з управління заборгованістю.

**Публікації та апробація результатів дослідження.** Результати роботи будуть апробовані та впроваджені у практичну діяльність ТОВ «Ніка Марін ЛТД» у формі методичних рекомендацій щодо управління дебіторською заборгованістю.

## **РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ ІЗ ДЕБІТОРАМИ ТА КРЕДИТОРАМИ**

### **1.1. Економічна сутність та класифікація дебіторської та кредиторської заборгованості**

У сучасній економічній науці відсутня єдина універсальна дефініція понять «дебіторська заборгованість» та «кредиторська заборгованість», що, у свою чергу, породжує постійні дискусії серед вчених та практиків. Розуміння сутності цих двох категорій еволюціонувало від простого, звичного для всіх відображення господарських відносин до складних фінансових інструментів, що впливають на ліквідність та платоспроможність будь-якого підприємства.

Згідно з національними стандартами обліку, дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. [12]

У контексті Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), особливо IFRS 9 «Фінансові інструменти», дебіторська заборгованість часто розглядається як фінансовий актив, оцінка якого відбувається за амортизованою вартістю. [23]

Відомі в обліковій сфері науковці, такі як Ф.Ф. Бутинець та Н.М. Ткаченко, переважно акцентують увагу саме на обліковому аспекті, визначаючи дебіторську заборгованість як вимогу до інших суб'єктів, що виникла внаслідок минулих подій. Водночас, економісти-фінансисти, наприклад, І.А. Бланк та О.Д. Василик, розглядають таку заборгованість як елемент оборотного капіталу та об'єкт інвестування, підкреслюючи необхідність управління нею як однією з основних кредитних функцій підприємства. [26, с. 120], [54, с. 63]

Кредиторська заборгованість, відповідно до НП(С)БО 11 «Зобов'язання», визначається як зобов'язання, яке виникло внаслідок минулих подій і погашення якого, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства. [13]

У контексті МСФЗ (IAS 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи») вона трактується як фінансове зобов'язання. [24]

Враховуючи вищезазначені факти, на сьогодні в економічній літературі гостро постає дискусійне питання: Дебіторська заборгованість у більшій мірі

визначається як «кредит» чи «відволікання коштів»? [55, с. 120]

- **Позиція 1 (Кредитна):** Дебіторська заборгованість є формою комерційного кредиту, який підприємство надає своїм покупцям, стимулюючи таким чином збут. Цю думку підтримують дослідники, які, розглядають її як інструмент маркетингової та збутової політики суб'єктів господарювання.
- **Позиція 2 (Відволікання коштів):** Ряд авторів (наприклад, А.М. Поддєрьогін) навпаки вважають її неефективним та недоцільним відволіканням фінансових ресурсів з обороту, що знижує ліквідність, платоспроможність та, як наслідок, потребує додаткового фінансування.

Проаналізувавши роботи авторитетних дослідників та науковців, ми схиляємося до більш синтетичного підходу, який визначає дебіторську заборгованість як вимушений компроміс. Вона виступає як інструмент стимулювання збуту (позитивний аспект), але лише до певного, оптимального рівня, за межами якого вона перетворюється на серйозний фінансовий ризик та відволікання капіталу. Тому ключовим завданням управління будь-яким підприємством є пошук цього балансу.

Схожі дискусії серед науковців викликає і кредиторська заборгованість у сучасних реаліях. Все частіше постає питання: кредиторська заборгованість – «безкоштовне фінансування» чи «фінансовий тягар»?

- **Позиція 1 (Безкоштовне фінансування):** Протилежно дебіторській - кредиторська заборгованість є безвідсотковим, короткостроковим комерційним кредитом, що дозволяє суб'єкту господарювання збільшити обсяг оборотних коштів без залучення банківських позик. Це найдоступніше та найшвидше джерело зовнішнього фінансування.
- **Позиція 2 (Ризик/Тягар):** Неконтрольована кредиторська заборгованість, особливо прострочена, призводить до зростання штрафних санкцій, пені, судових витрат, а головне – до руйнування репутації та ділових відносин із постачальниками та ризику примусового стягнення.

Враховуючи обидві позиції можна дійти висновку, що кредиторська заборгованість є цінним, але ризикованим джерелом фінансування. Її слід

використовувати максимально (з метою оптимізації грошових потоків), але лише в межах, які гарантують своєчасне погашення та уникнення фінансових санкцій. Грамотне управління кредиторською заборгованістю є запорукою збереження ділової репутації підприємства. [55, с. 368]

Основою управління дебіторською та кредиторською заборгованістю у межах діяльності підприємств є їхня класифікація, яка дозволяє всебічно оцінити стан і структуру фінансових зобов'язань та вимог. А групування заборгованості за різними ознаками дозволяє підприємству застосовувати диференційовані методи контролю та оцінки ризиків. Тому не дивно, що у сучасному світі існує так багато класифікацій заборгованості. На нашу думку, найоптимальнішою з облікової точки зору є класифікація за ознаками представлена у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

## Класифікація дебіторської та кредиторської заборгованості за ознаками

| Ознака                | Дебіторська заборгованість                                                             | Кредиторська заборгованість                                                            |
|-----------------------|----------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------|
| 1                     | 2                                                                                      | 3                                                                                      |
| За терміном погашення | Поточна (до 12 місяців);<br>Довгострокова (понад 12 місяців)                           | Поточна (до 12 місяців);<br>Довгострокова (понад 12 місяців)                           |
| За своєчасністю       | Нормальна (у межах строку);<br>Прострочена; Сумнівна;<br>Безнадійна                    | Нормальна (у межах строку);<br>Прострочена; Сумнівна;<br>Безнадійна                    |
| За видом діяльності   | Операційна (товари, послуги);<br>Фінансова (видані позики);<br>Інша (бюджет, персонал) | Операційна (товари, послуги);<br>Фінансова (видані позики); Інша<br>(бюджет, персонал) |
| За забезпеченням      | Забезпечена (заставою, порукою); Не забезпечена                                        | Забезпечена (заставою, порукою); Не забезпечена                                        |
| За валютою            | В національній валюті; В іноземній валюті (з ризиком курсових різниць)                 | В національній валюті; В іноземній валюті (з ризиком курсових різниць)                 |

Джерело: складено автором за даними [35 с. 620], [58, с. 520]

Систематизація заборгованості за наведеними вище класифікаційними ознаками має не лише теоретичне, але й критично важливе практичне значення, оскільки вона прямо впливає на: достовірність фінансової звітності, ефективність управління ризиками та прийняття оперативних рішень.

1. Класифікація за терміном погашення (Поточна/Довгострокова):

- о Облікове значення: Визначає місце заборгованості в Балансі (розділи активу та пасиву), що є основою для розрахунку ключових коефіцієнтів ліквідності та платоспроможності. Поточна заборгованість впливає на коефіцієнт поточної ліквідності – основний індикатор фінансової стійкості.

- о Управлінське значення: Довгострокова заборгованість вимагає стратегічного планування, тоді як поточна є об'єктом щоденного контролю грошових потоків.

2. Класифікація за своєчасністю та якістю (Нормальна / Сумнівна / Безнадійна):

- о Облікове значення: Це єдиний критерій, який вимагає застосування процедури оцінки та резервування. Визнання сумнівної заборгованості і створення Резерву сумнівних боргів (РСБ) є обов'язковим для забезпечення принципу обачності. Це прямо впливає на розмір фінансового результату (прибутку/збитку).

- о Управлінське значення: Сегментація за якістю дозволяє визначити пріоритети для роботи з боргами (наприклад, переведення простроченої заборгованості у судову площину) та оцінити ефективність кредитної політики.

3. Класифікація за видом діяльності (Операційна/Фінансова/Інша):

- о Облікове значення: Дозволяє правильно розподілити фінансові потоки та результати за видами діяльності (НП(С)БО 1). Операційна заборгованість відображається на рахунках 36/63, фінансова – на 37/68, що забезпечує необхідну деталізацію (аналітичний облік).

- о Управлінське значення: Допомогає відокремити основні бізнес-процеси (розрахунки з контрагентами) від нетипових операцій (наприклад, розрахунки з бюджетом або персоналом), що важливо для бюджетування та

контролю.

4. Класифікація за валютою (Національна/Іноземна):

- о Облікове значення: Заборгованість в іноземній валюті вимагає постійного перерахунку її балансової вартості за курсом Національного банку, що призводить до виникнення курсових різниць – як операційних, так і неопераційних. Це є складним методичним питанням, яке вимагає особливої уваги аудиту.

- о Управлінське значення: Ця класифікація є основою для управління валютними ризиками (хеджування). Підприємство, особливо у сфері ЗЕД (як ТОВ «Ніка Марін ЛТД»), має контролювати чисту валютну позицію, щоб мінімізувати вплив коливань курсу.

5. Класифікація за забезпеченням (Забезпечена/Не забезпечена):

- о Облікове значення: Критерій забезпечення впливає на оцінку та списання заборгованості. Забезпечена застава або порукою дебіторська заборгованість має нижчий ризик, що може впливати на рішення щодо створення резервів. Крім того, за наявності забезпечення, бухгалтерський облік повинен відображати інформацію про предмет застави (забалансовий рахунок 05).

- о Управлінське значення: Наявність забезпечення (застава, порука, гарантія) – це першочерговий механізм мінімізації кредитного ризику. У разі непогашення дебіторської заборгованості забезпеченість дозволяє підприємству-кредитору звернути стягнення на предмет застави, значно підвищуючи ймовірність повернення коштів. Управлінські рішення щодо надання товарного кредиту часто базуються на оцінці якості та ліквідності застави. [57, с. 243]. Таким чином, класифікація заборгованості є не просто формальним переліком, а ключовим інструментом діагностики та управління, що дозволяє достовірно відображати фінансовий стан підприємства та своєчасно реагувати на потенційні ризики.

## **1.2. Організація та методика бухгалтерського обліку розрахунків із дебіторами та кредиторами**

Організація обліку розрахунків — це система заходів, які забезпечують

безперервне, своєчасне і достовірне відображення господарських операцій. Вона охоплює нормативну базу, документообіг, розподіл обов'язків та автоматизацію.

Організація обліку розрахунків також є фундаментальним елементом і для внутрішнього контролю та визначає якість фінансової інформації.

#### Нормативно-Правове Регулювання

- Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні": Визначає загальні вимоги до організації та ведення обліку в цілому, у тому числі обліку розрахунків. [5]
- НП(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість" та НП(С)БО 11 "Зобов'язання": Ключові стандарти, що регулюють визнання, оцінку та розкриття інформації про дебіторську та кредиторську заборгованість у фінансовій звітності підприємств. [12], [13]
- Наказ Мінфіну № 879 (Положення про інвентаризацію): Встановлює обов'язок та порядок проведення інвентаризації розрахунків. [9]
- Наказ Мінфіну № 291 (Інструкція про застосування Плану рахунків): Регулює використання синтетичних і аналітичних рахунків обліку (рахунки 36, 37, 63, 68). [8]

Усі інші аспекти, як правило, деталізуються у внутрішніх нормативних документах, насамперед у Наказі про облікову політику підприємства:

1. Сегрегація обов'язків та визначення відповідальності. Належна організація обліку вимагає розмежування функцій між різними підрозділами для запобігання помилкам та шахрайству.

Ключовим є призначення осіб (бухгалтерів, менеджерів), відповідальних за моніторинг строків погашення, ведення претензійно-позовної роботи, а також за проведення звірок та інвентаризації.

2. Документообіг та внутрішній контроль. Обов'язковим є затвердження Графіка документообігу, який регламентує рух первинних документів (особливо стосується первинних документів – накладних, актів, платіжних доручень). [6]

У цьому аспекті важливим елементом контролю є своєчасне складання Актів звірки взаєморозрахунків (мінімум раз на квартал), які підтверджують залишки

заборгованості між контрагентами та є критично важливими для аудиту.

Не можна не відмітити, що перехід на електронний документообіг (ЕДО) значно підвищує швидкість відображення операцій та зменшує ризик втрати інформації, що також має бути частиною політики підприємства.

3. Інвентаризація як елемент достовірної звітності. Проведення інвентаризації розрахунків є обов'язковим (зазвичай, щорічно перед складанням річної звітності) відповідно до вимог Міністерства фінансів [9].

Інвентаризація проводиться Інвентаризаційною комісією та включає: перевірку обґрунтованості сум дебіторської та кредиторської заборгованості, підтвердження залишків з контрагентами та виявлення простроченої чи безнадійної заборгованості.

Результати фіксуються в Протоколі інвентаризації, який є підставою для списання боргів (ДЗ) або коригування зобов'язань (КЗ).

4. Автоматизація. Ще одна умова, яка є необхідною для забезпечення своєчасності, достовірності та аналітичності обліку розрахунків. У сучасних умовах вона трансформує рутинний процес реєстрації даних на стратегічний інструмент управління фінансовими ризиками. Якісно організований облік розрахунків вимагає від програмного забезпечення виконання таких функцій: Інтеграція та обробка первинних даних, автоматизація методичних процедур, аналізу та звітності. [36, с. 150–157]

Забезпечення ефективної організації обліку, що базується на інтегрованому документообігу та автоматизованому контролі ризиків (за допомогою ERP-систем), є лише необхідною передумовою. Кінцевою метою бухгалтерського обліку є формування достовірної фінансової звітності. Ця достовірність безпосередньо залежить від методики відображення господарських операцій, а саме: від коректного застосування принципів класифікації, оцінки та визнання заборгованостей.

Незважаючи на дотримання організаційних процедур, методологічні викривлення можуть суттєво спотворити фінансовий стан підприємства. Таким чином, організаційний каркас є лише основою для застосування методики

бухгалтерського обліку розрахунків, яка деталізує правила роботи з рахунками, оцінкою та звітністю.

Облік дебіторської заборгованості здійснюється згідно з НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та МСФЗ 9 «Фінансові інструменти».

Ключовими методичними питаннями обліку дебіторської заборгованості (далі – ДЗ) є первісна та наступна оцінка, а також створення резервів. [9], [46, с. 98-107]

1. Первісне визнання та оцінка:

- Поточна ДЗ (до 12 міс.): Відображається за первісною вартістю (безпосередньо сумою, що підлягає отриманню).
- Довгострокова ДЗ (понад 12 міс.): Обліковується за теперішньою вартістю (дисконтованою), що вимагає застосування ставки дисконтування для відображення вартості грошових коштів у часі.

2. Облік поточної дебіторської заборгованості:

- Використовуються рахунки бухгалтерського обліку: 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» (субрахунки 361-364), 37 «Розрахунки з різними дебіторами», 68 «Розрахунки за іншими операціями», на якому відображаються отримані аванси від покупців.

- Приклади типових проводок:

- о Нарахування заборгованості за відвантажений товар/надану послугу:  
Дт 36 Кт 702/703.
- о Надходження оплати від покупця: Дт 311 Кт 36
- о Отримання авансу від покупця — це Дт 311 (або 301/333) Кт 681.
- о Відвантаження товару/надання послуги – Дт 681 Кт 36

3. Створення та облік Резерву сумнівних боргів (РСБ):

- РСБ створюється для сумнівної заборгованості за рахунком обліку 38 «Резерв сумнівних боргів».
- Методи розрахунку РСБ (згідно з обліковою політикою підприємства):
  - о Метод абсолютної суми безнадійної заборгованості (найпростіший).
  - о Метод застосування коефіцієнта сумнівності до суми ДЗ за термінами

непогашення (так званий «метод старіння»).

- Проводки:

- о Нарахування РСБ: Дт 944 «Сумнівні та безнадійні борги» Кт 38.
- о Списання безнадійної ДЗ за рахунок РСБ: Дт 38 Кт 36.

Облік кредиторської заборгованості регламентується НП(С)БО 11 «Зобов'язання» та МСФЗ 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи». Основна увага приділяється правильному відображенню видів зобов'язань та їх оцінці. [45, с. 120]

1. Первісне визнання та оцінка

- Поточна КЗ (до 12 міс.): Відображається за сумою погашення (без дисконтування).
- Довгострокова КЗ (понад 12 міс.): Оцінюється за теперішньою вартістю (дисконтується).

2. Облік поточної кредиторської заборгованості:

- Використовуються рахунки: 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», 68 «Розрахунки за іншими операціями», 37 «Розрахунки з різними дебіторами», на якому відображаються надані постачальникам аванси.

Приклади типових проводок:

- о Отримання запасів/послуг від постачальника: Дт 20/92, 93 і т.д. Кт 631.
- о Погашення заборгованості постачальнику: Дт 631 Кт 311.
- о Надання авансу постачальнику — Дт 3711 Кт 311.
- о Отримання товару/послуги від Постачальника за наданим авансом - Дт 631 Кт 3711

3. Облік довгострокових зобов'язань.

Використовуються рахунки 50 «Довгострокові позики», 55 «Інші довгострокові зобов'язання». Нарахування відсотків за довгостроковими позиками є важливою частиною обліку, що відображається на рахунку 951 «Відсотки за кредити».

4. Облік розрахунків з бюджетом та персоналом:

- Рахунок 64 «Розрахунки за податками й платежами»:

Використовується для обліку ПДВ, податку на прибуток, ЄСВ, ПДФО.

- о Нарахування податку на прибуток: Дт 98 Кт 641.

- Рахунок 66 «Розрахунки за виплатами працівникам»: Облік заробітної плати та інших виплат.

- о Нарахування заробітної плати: Дт 23, 92, 93... Кт 661

Таким чином, ефективна організація та методика обліку розрахунків із дебіторами та кредиторами є двоєдиним процесом, що має забезпечити не лише точне відображення даних, а й повноцінний внутрішній контроль. Організаційний аспект, заснований на сегрегації обов'язків та обов'язковій інвентаризації, створює надійний фундамент. Методичний же аспект вимагає від фахівців у сфері обліку суворого дотримання принципів обачності (шляхом створення Резерву сумнівних боргів) та достовірної оцінки (через дисконтування довгострокової заборгованості). Лише поєднання цих елементів – контролю та точної оцінки – дозволяє підприємству мати актуальну інформацію для прийняття управлінських рішень та мінімізації фінансових ризиків.

Організація обліку розрахунків на сучасному підприємстві має відійти від простого дотримання вимог НП(С)БО, трансформувавшись у стратегічний інструмент фінансового ризик-менеджменту. Проте, практичне застосування Наказу № 879 та НП(С)БО 10, 11 часто обмежується формальним підходом, що генерує значні методологічні викривлення у звітності.

### **1.3. Сучасна проблематика дебіторської і кредиторської заборгованості в системі управління підприємством**

Сучасна проблематика управління розрахунками в українських підприємствах набула особливої гостроти під впливом військової агресії та економічної нестабільності. Проблеми, які раніше були суто операційними, тепер трансформувалися у системні ризики, що загрожують ліквідності та сталості бізнесу.

Головні проблеми обліку дебіторської заборгованості зосереджені навколо її оцінки, забезпечення стягнення та відповідності міжнародним вимогам. [27, с. 12-19]

1. Складність реалізації вимог IFRS 9 щодо очікуваних кредитних збитків (ECL):

- о Ключова проблема для підприємств, які застосовують МСФЗ, полягає у необхідності прогнозування майбутніх збитків (ECL) замість очікування, коли борг стає простроченим. Це вимагає складного математичного моделювання та історичних даних, які часто є неповними або спотвореними через кризові періоди.

- о Недостатність кваліфікації: Більшість кадрів орієнтовані на НП(С)БО, де РСБ розраховується за простішими критеріями. Перехід на складнішу модель IFRS 9 вимагає залучення фінансових аналітиків та підвищення кваліфікації сучасного бухгалтера.

2. Юридичні та операційні перешкоди стягнення:

- о Проблеми з виконанням судових рішень: Навіть при наявності позитивного судового рішення, реальне стягнення коштів часто затягується через неефективність виконавчої служби або банкрутство дебітора.

- о Вплив форс-мажору (воєнний стан): Значна частина безнадійних боргів виникає через неможливість ведення бізнесу на окупованих територіях або знищення активів дебіторів, що ускладнює їх списання та підтвердження відповідно до вимог податкового законодавства. І, навіть в умовах чітко окреслених територій бойових дій, не виключено, що той чи інший контрагент може потрапити під обстріл.

3. Необхідність постійного дисконтування довгострокової ДЗ:

- о Довгострокова заборгованість за обліковими стандартами має відображатися за теперішньою (дисконтованою) вартістю. В умовах високої інфляції та постійної зміни облікової ставки НБУ визначення реалістичної ставки дисконтування стає серйозним методичним викликом, що прямо впливає на вартість активів.

Проблематика кредиторської заборгованості з роками змістилася від облікового відображення до стратегічного управління ліквідністю та репутаційними ризиками.

1. Ризик ліквідності та «касових розривів»:

- о Головна проблема полягає у дисбалансі грошових потоків, коли темпи зростання дебіторської заборгованості випереджають здатність підприємства погашати власну заборгованість. Це призводить до штрафних санкцій та втрати довіри постачальників, що є критичним для забезпечення безперебійності операційної діяльності (наприклад, своєчасне постачання вантажів).

2. Управління валютними ризиками (для ЗЕД):

- о Для підприємств, що працюють у сфері ЗЕД (зовнішньоекономічної діяльності), як-от ТОВ «Ніка Марін ЛТД», суттєвою проблемою є непрогнозованість курсу гривні. Кредиторська заборгованість в іноземній валюті постійно змінює свою балансову вартість, генеруючи значні неопераційні витрати/доходи від курсових різниць, що ускладнює бюджетування та фінансове планування.

3. Податкові та регуляторні проблеми кредиторської заборгованості:

- о Терміни позовної давності: Несвоєчасне списання кредиторської заборгованості, за якою минув термін позовної давності, призводить до збільшення оподаткованого доходу, що вимагає чіткого контролю за цими строками та коректного відображення в обліку.

- о Перехідні ПДВ-проблеми: При зміні податкового законодавства або недобросовісності контрагента виникають проблеми з підтвердженням податкового кредиту, що ускладнює облік кредиторської заборгованості за розрахунками з бюджетом.

Окрім вищезазначеної проблематики, яка має більш точковий характер та впливає на конкретні аспекти діяльності, підприємствам доводиться стикатися з проблемами, що мають крос-функціональний характер і стосуються організації облікової роботи в цілому. [28, с. 266]

1. Автоматизація та якість даних. Незважаючи на впровадження ERP-систем (наприклад, 1C, SAP), залишається проблема повноти та синхронізації даних між фінансовим, збутовим та юридичним відділами. А обмін даними зазвичай відбувається вручну або через неточні проміжні файли. Часто інформація про зміну статусу боргу (передача у суд, реструктуризація) не відображається в обліку оперативно, що спотворює реальну картину заборгованості. Частіше за все, облікова система орієнтована лише на фінансову та податкову звітність і не надає достатньої деталізації та оперативності даних для прийняття управлінських рішень (наприклад, про рентабельність окремих продуктів, центрів витрат чи клієнтів). Як наслідок - неможливість провести точний аналіз ефективності, прийняття рішень на основі неповних або застарілих даних, що гальмує розвиток підприємства.

2. Недостатня кваліфікація та взаємодія персоналу. Персонал у нефінансових відділах (менеджери з продажів, інженери, працівники складу) не розуміє вимог обліку до первинних документів і не усвідомлює впливу своїх дій на фінансовий результат. Також сюди відноситься відсутність регулярної комунікації між бухгалтерією та операційними підрозділами. Основним наслідком чого є зниження якості первинного обліку, конфлікти між відділами, необхідність постійного навчання та контролю з боку бухгалтерії.

3. Неузгодженість облікової політики та бізнес-процесів. Облікова політика, розроблена бухгалтерією, може не повністю відображати реальні операційні процеси (наприклад, методи оцінки запасів, визнання доходів чи класифікація витрат) або бути незрозумілою для інших підрозділів (склад, продажі, виробництво). Як наслідок: Викривлення первинних даних, необхідність ручного коригування, спотворення фінансової звітності.

Вказані крос-функціональні проблеми вимагають комплексного підходу та залучення не лише бухгалтерії, але й керівництва, IT-відділу, а також інших операційних підрозділів, оскільки їхнє вирішення лежить саме у площині оптимізації загальних бізнес-процесів і впровадження єдиної інформаційної культури на підприємстві, а не лише у змінах усередині бухгалтерського обліку.

## РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ РОЗРАХУНКІВ ІЗ ДЕБІТОРАМИ ТА КРЕДИТОРАМИ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «НІКА МАРІН ЛТД»

### 2.1. Загальна економічна характеристика ТОВ «Ніка Марін ЛТД»

Дослідження обліку та аудиту розрахунків із дебіторами та кредиторами здійснюється на прикладі Товариства з обмеженою відповідальністю «Ніка Марін ЛТД» (далі – ТОВ «Ніка Марін ЛТД» або Підприємство). Вибір даного підприємства як базового об'єкта дослідження обумовлений його активною зовнішньоекономічною діяльністю (ЗЕД) та значним обсягом розрахунків як з Покупцями, так і з Постачальниками, що є критично важливим для висвітлення сучасної проблематики, порушеної у Розділі 1.

Підприємство функціонує як самостійний господарюючий суб'єкт, що має статус юридичної особи, діє на основі власного Статуту та чинного законодавства України, зокрема Цивільного та Господарського кодексів України.

ТОВ «Ніка Марін ЛТД» (код ЄДРПОУ 39142846) є суб'єктом малого підприємництва, що підтверджується поданням фінансової звітності за формою № 1-м «Баланс» та № 2-м «Звіт про фінансові результати». Відповідно, вся система обліку, у т.ч. обліку дебіторської та кредиторської заборгованості, на Підприємстві побудована згідно з вимогами НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність».

Для аналізу обліку дебіторської та кредиторської заборгованості необхідно окреслити загальну економічну характеристику Підприємства, яка наведена у таблиці 2.1 «Економічна характеристика підприємства».

Таблиця 2.1.

Економічна характеристика підприємства

| Показник        | Значення / Характеристика                                |
|-----------------|----------------------------------------------------------|
| Повна назва     | Товариство з обмеженою відповідальністю «Ніка Марін ЛТД» |
| Скорочена назва | ТОВ «Ніка Марін ЛТД»                                     |

Продовження табл. 2.1.

|                             |                                                                                                                                                                                   |
|-----------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Код ЄДРПОУ                  | 39142846                                                                                                                                                                          |
| Організаційно-правова форма | Товариство з обмеженою відповідальністю                                                                                                                                           |
| Форма власності             | Приватна                                                                                                                                                                          |
| Місцезнаходження            | м. Одеса, Суворовський р-н, вул. Локомотивна, буд.38                                                                                                                              |
| Види діяльності             | 52.29 «Інша допоміжна діяльність у сфері транспорту»<br>52.24 «Транспортне оброблення вантажів»                                                                                   |
| Тип виробництва/послуг      | <ul style="list-style-type: none"> <li>- Організація транспортно експедиторського обслуговування</li> <li>- Обробка контейнерів на території<br/>Складських комплексів</li> </ul> |

Джерело: складено за даними [58], [59]

Основною метою діяльності ТОВ «Ніка Марін ЛТД» є отримання прибутку шляхом задоволення потреб вітчизняних та іноземних замовників у якісних транспортно-експедиторських та логістичних послугах. Компанія позиціонує себе як надійна ланка у ланцюгу постачання, спеціалізуючись на обробці контейнерних вантажів.

Ключовим сегментом роботи є два напрями:

- обробка контейнерів з транспортними засобами, що прибувають морським шляхом;
- організація транспортно-експедиторського обслуговування сухопутних перевезень.

Відповідно до Класифікації видів економічної діяльності (КВЕД-2010), пріоритетними напрямками роботи підприємства є:

52.29 «Інша допоміжна діяльність у сфері транспорту» (основний вид діяльності);

52.24 «Транспортне оброблення вантажів».

Важливою особливістю господарської діяльності ТОВ «Ніка Марін ЛТД» є структура його виробничих зв'язків. Підприємство не володіє власними глибоководними причалами, тому для фізичного виконання навантажувально-розвантажувальних робіт (стивідорних операцій) воно залучає партнерів — українські портові термінали. У даній схемі ТОВ «Ніка Марін ЛТД» виступає замовником послуг терміналів, сплачуючи їм за фактично виконані роботи, та водночас є виконавцем перед кінцевим власником вантажу, формуючи додану вартість за рахунок організації процесу, швидкості обробки та логістичного сервісу. Така модель дозволяє підприємству гнучко реагувати на зміни ринкової кон'юнктури без необхідності утримання надважких основних засобів, проте створює залежність від тарифної політики терміналів-партнерів.

Така сама схема вибудовується і по транспортно-експедиторському обслуговуванню сухопутних вантажів — компанія виступає посередником між перевізником і його Клієнтом, залучаючи третіх осіб до здійснення обслуговування, формуючи при цьому власну додану вартість.

Для оцінки масштабу та ефективності роботи підприємства проаналізовано основні техніко-економічні показники його діяльності за [2021–2023] роки у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Показники діяльності ТОВ «Ніка Марін ЛТД» за 2021–2023 рр.

тис. грн

| Показник | 2021р. | 2022р. | 2023р. | Відхилення<br>(+/-), 2023 до<br>2021 | Темп<br>росту, %<br>(2023 до<br>2021) |
|----------|--------|--------|--------|--------------------------------------|---------------------------------------|
| 1        | 2      | 3      | 4      | 5                                    | 6                                     |

Продовження табл. 2.2

|                                                                          |          |         |       |            |       |
|--------------------------------------------------------------------------|----------|---------|-------|------------|-------|
| 1. Чистий дохід від реалізації продукції (послуг), тис. грн. (Ряд. 2000) | 15 232,5 | 6 925,2 | 732,0 | - 14 500,5 | 4,8%  |
| 2. Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн. (Ряд. 2290)          | 959,3    | 210,9   | 41,7  | - 917,6    | 4,35% |
| 3. Податок на прибуток, тис. грн. (Ряд. 2300)                            | 172,7    | 38,0    | 7,5   | - 165,2    | 4,34% |
| 4. Чистий прибуток (збиток), тис. грн. (Ряд. 2350)                       | 786,6    | 172,9   | 34,2  | - 752,4    | 4,35% |
| 5. Середня кількість працівників, осіб                                   | 38       | 14      | 3     | -35        | 7,89% |

Джерело: складено та розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства (Форма № 1-м, 2-м) [59]

Аналізуючи дані таблиці 2.2, спостерігаємо вкрай негативну динаміку розвитку ТОВ «Ніка Марін ЛТД», що безпосередньо пов'язана з форс-мажорними обставинами воєнного часу.

Зокрема, чистий дохід від реалізації послуг у 2023 році склав лише 732,0 тис. грн, що на 14 500,5 тис. грн менше порівняно з довоєнним 2021 роком. Фактично, обсяги діяльності впали до рівня 4,8% від колишніх показників. Така катастрофічна динаміка зумовлена повним блокуванням морських портів, через які проходив основний потік імпорту автомобілів, що змусило компанію практично зупинити операційну діяльність.

Відповідно, чистий прибуток підприємства також зазнав критичного скорочення. Якщо у 2021 році він становив 786,6 тис. грн, то у 2023 році знизився до 34,2 тис. грн (падіння на 95,6%). Тим не менш, позитивний фінансовий результат свідчить про те, що навіть за умов мінімальних доходів менеджменту вдалося збалансувати витрати та уникнути збитковості.

Критичного впливу зазнав кадровий потенціал компанії. Середньооблікова чисельність працівників скоротилася з 38 осіб у 2021 році до 3 осіб у 2023 році. Звільнення 35 працівників (понад 90% штату) пояснюється відсутністю завантаження та необхідністю оптимізації фонду оплати праці для виживання бізнесу.

Зменшення бази оподаткування (податок на прибуток знизився з 172,7 тис. грн до 7,5 тис. грн) також підтверджує загальне згортання ділової активності.

Для узагальнення стратегічної позиції ТОВ «Ніка Марін ЛТД» в умовах поточної кризи доцільно провести SWOT-аналіз (таблиця 2.3), який дозволить визначити перспективи відновлення.

Таблиця 2.3

## SWOT-аналіз діяльності ТОВ «Ніка Марін ЛТД»

| Сильні сторони (Strengths)                                                                                | Слабкі сторони (Weaknesses)                                    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------|
| 1. Збереження юридичної особи та позитивного фінансового результату (прибутку) навіть у критичних умовах. | 1. Критичне падіння фінансових результатів (на 95%).           |
| 2. Досвід роботи з міжнародними партнерами та складною номенклатурою (авто).                              | 2. Втрата кваліфікованого персоналу (скорочення штату на 92%). |
| 3. Мобільність бізнесу (відсутність власних важких активів, що могли бути зруйновані).                    | 3. Повна залежність від функціонування морських портів.        |
| Можливості (Opportunities)                                                                                | Загрози (Threats)                                              |

Продовження табл. 2.3

|                                                                          |                                                             |
|--------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------|
| 1. Відновлення контейнерних перевезень через порти Одеси.                | 1. Продовження блокування морської інфраструктури.          |
| 2. Переорієнтація на сухопутні переходи.                                 | 2. Зміни у митному законодавстві, що обмежують імпорт авто. |
| 3. Відкладений попит на імпортні автомобілі після стабілізації ситуації. | 3. Ризик втрати ліквідності при подальшому падінні доходів. |

Джерело: складено та розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства (Форма № 1-м, 2-м) [59]

Аби сформувати повну картину щодо економічного стану ТОВ «Ніка Марін ЛТД» доцільним буде аналіз не лише фінансових результатів, але ще й Балансу. Такий аналіз є ключовим для оцінки майнового стану, ліквідності та фінансової стійкості підприємства, наведений у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Аналіз статей Балансу ТОВ «Ніка Марін ЛТД»,

тис.грн

| Показник Балансу                                                   | Код рядка | 31.12.2021 | 31.12.2023 | Відхилення (+/-) | Темп зростання, % |
|--------------------------------------------------------------------|-----------|------------|------------|------------------|-------------------|
| 1                                                                  | 2         | 3          | 4          | 5                | 6                 |
| I. Необоротні активи                                               | 1095      | 3 785,4    | 1 924,6    | -1 860,8         | 50,8%             |
| II. Оборотні активи, усього                                        | 1195      | 8 417,4    | 7 727,9    | -689,5           | 91,8%             |
| Запаси                                                             | 1100      | 90,3       | 0,0        | -90,3            | 0,0%              |
| Поточна дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (ДЗ) | 1125      | 1,4        | 123,1      | +121,7           | 8 792,9%          |
| Гроші та їх еквіваленти                                            | 1165      | 264,20     | 83,2       | -181,0           | 31,5%             |

Продовження табл.2.4

|                                                                     |      |          |         |          |        |
|---------------------------------------------------------------------|------|----------|---------|----------|--------|
| Баланс активів) (Усього                                             | 1300 | 12 202,8 | 9 652,5 | -2 550,3 | 79,1%  |
| I. Власний капітал                                                  | 1495 | 4 133,6  | 4 340,7 | +207,1   | 105,0% |
| II. Довгострокові зобов'язання                                      | 1595 | 0,0      | 0,0     | 0,0      | -      |
| III. Поточні зобов'язання, усього                                   | 1695 | 8 069,2  | 5 311,8 | -2 757,4 | 65,8%  |
| Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги (КЗ) | 1615 | 6 483,9  | 4 116,2 | -2 367,7 | 63,5%  |
| Інші поточні зобов'язання                                           | 1690 | 1 311,2  | 1 185,0 | -126,2   | 90,4%  |
| Баланс пасивів) (Усього                                             | 1900 | 12 202,8 | 9 652,5 | -2 550,3 | 79,1%  |

Джерело: складено та розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства (Форма № 1-м, 2-м) [59]

Ключові виявлені проблеми та тенденції:

1. Скорочення масштабів діяльності: Валюта Балансу зменшилася на 20,9% (-2 550,3 тис. грн), що було спричинено, в першу чергу, значним зменшенням необоротних активів (на 49,2%) та зменшенням поточних зобов'язань.

2. Позитивні зміни у структурі капіталу:

- Власний капітал зріс на 5,0%, що є позитивним сигналом.
- Поточні зобов'язання (КЗ) скоротилися на 34,2% (-2 757,4 тис. грн), що свідчить про активне погашення боргів перед кредиторами, зокрема, КЗ за товари, роботи, послуги зменшилася на 36,5%.

3. Критичне зростання дебіторської заборгованості:

Дебіторська заборгованість (рядок 1125) зросла з 1,4 тис. грн до 123,1 тис. грн (темп зростання майже 8800%). Це свідчить про активізацію комерційних операцій

у 2023 році, що супроводжується продажем з відстрочкою платежу. Необхідний детальний аналіз якості та строків погашення цієї ДЗ.

#### 4. Дисбаланс розрахунків:

Співвідношення ДЗ до КЗ зросло з майже нульового значення до 0,03. Це означає, що власні вимоги підприємства до боржників покривають лише 3% його боргів перед кредиторами. Це вказує на низьку взаємозалежність між розрахунками і необхідність посилення контролю за графіками надходження коштів.

Загалом фінансово-господарський стан ТОВ «Ніка Марін ЛТД» у 2021–2023 роках характеризується глибокою стагнацією, спричиненою зовнішніми факторами (військова агресія, блокада портів). На певний час компанія перейшла в режим «виживання», максимально скоротивши операційні витрати та персонал, але зберегла мінімальний позитивний фінансовий результат. Однак, наразі при відновленні роботи портів та терміналів компанія починає виходити з цього стану, повільно, але впевнено повертаючись до минулих оборотів.

Таким чином, ТОВ «Ніка Марін ЛТД» досі займає стійку нішу на ринку транспортно-експедиторських послуг, спеціалізуючись на складних логістичних операціях з імпортованими транспортними засобами. Фінансовий стан підприємства залежить як від обсягів зовнішньої торгівлі України, так і від стабільності партнерських відносин з терміналами. Подальший аналіз фінансових показників (ліквідності, платоспроможності та рентабельності) дозволить детальніше оцінити ефективність обраної бізнес-моделі.

## **2.2. Система обліку дебіторської та кредиторської заборгованості на ТОВ «Ніка Марін ЛТД»**

Ефективність функціонування транспортно-експедиторського підприємства значною мірою залежить від стану розрахункової дисципліни та обраної облікової системи. Специфіка діяльності ТОВ «Ніка Марін ЛТД» (КВЕД 52.29) передбачає складний ланцюг взаєморозрахунків, де підприємство виступає посередником між власниками вантажів (імпортерами автомобілів) та інфраструктурними об'єктами

(морськими терміналами, портами).

Облік розрахунків на ТОВ «Ніка Марін ЛТД» ведеться з використанням спеціалізованого програмного забезпечення, а саме «1С:Підприємство 8. Управління торговим підприємством», що дозволяє автоматизувати обробку значного масиву первинних документів. Згідно зі стандартами бухгалтерського обліку, підприємство застосовує принцип нарахування та відповідності доходів і витрат.

Облік дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві здійснюється відповідно до таких ключових нормативних документів:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», який визначає правові засади організації та ведення бухгалтерського обліку.

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність» – оскільки ТОВ «Ніка Марін ЛТД» подає фінансову звітність за формою № 1-м та № 2-м, це положення є основним для формування показників Балансу (Звіту про фінансовий стан) та Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід).

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість».

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання».

5. План рахунків бухгалтерського обліку та Інструкція про його застосування.

Згідно з НП(С)БО 25, малі підприємства мають право не створювати резерв сумнівних боргів, якщо це не передбачено обліковою політикою. Це спрощує облік, оскільки вся поточна дебіторська заборгованість відображається у Балансі за її фактичною сумою без зменшення на суму резерву. [17]

Система рахунків для обліку заборгованості побудована відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. [8]

1. Облік дебіторської заборгованості (розрахунки з клієнтами та іншими дебіторами):

- Основними є рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», 37 «Розрахунки з різними дебіторами», 68 «Розрахунки за іншими операціями».

Для українських клієнтів використовується субрахунок 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» (у гривні) – для відображення наданих послуг та 681 Розрахунки за авансами одержаними» на аналітичному рахунку 6811 – для розрахунків за одержаними від Покупців авансами.

Для клієнтів-нерезидентів використовується субрахунок 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» та 681 Розрахунки за авансами одержаними» на аналітичному рахунку 6812– для розрахунків за одержаними від Покупців авансами (у валюті контракту — USD/EUR).

- Рахунок 37 використовується для обліку: 371 «Розрахунки за виданими авансами» (наприклад, аванси, перераховані портовим терміналам або іншим підрядникам) та 377 «Розрахунки з іншими дебіторами» (претензії, відшкодування).

Особливість: Оскільки частина клієнтів — нерезиденти, на дату балансу проводиться переоцінка монетарних статей балансу з відображенням курсових різниць (рах. 714 або 945).

Аналітичний облік: Ведеться в розрізі кожного покупця, замовника, договору та документу розрахунку, а також за термінами виникнення та погашення заборгованості. Це необхідно для контролю термінів оплати та проведення претензійно-позовної роботи.

2. Облік кредиторської заборгованості (розрахунки з постачальниками послуг та іншими кредиторами):

- Ключовими є рахунки 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», 68 «Розрахунки за іншими операціями» та 37 «Розрахунки з різними дебіторами».

Основними контрагентами виступають українські портові термінали (наприклад, «Бруклін-Київ Порт», «КТО», ТОВ «Євротермінал» тощо), розрахунки

з якими ведуться на субрахунку 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» та рахунку 371 «Розрахунки за виданими авансами» - видані Постачальнику аванси.

Рахунок 68 використовується для обліку: 681 «Розрахунки за авансами одержаними» (наприклад, від клієнтів за майбутні послуги) та 685 «Розрахунки з іншими кредиторами» (обов'язки перед депонентами, інші поточні зобов'язання).

Важливим аспектом є те, що вхідні послуги від терміналів (розвантаження, зберігання, ПРР) надаються резидентами, тому валютний ризик у цій частині відсутній.

Аналітичний облік: Ведеться в розрізі кожного постачальника, підрядника, договору та документу розрахунку, бюджетних платежів та видів страхування.

Документальним підтвердженням виникнення та наявності заборгованості виступають: Договори ТЕО (транспортно-експедиторського обслуговування), Договори надання послуг, Акти виконаних робіт (надання послуг), Рахунки-фактури (інвойси), а також товарно-транспортні документи (коносаменти, CMR, наряди) та Акти звірки взаєморозрахунків.

Основні принципи обліку заборгованості на Підприємстві:

- Принцип нарахування: доходи і витрати відображаються в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів.
- Оцінка: первісне визнання заборгованості відбувається за справедливою вартістю (вартістю транзакції), визначеною у договорах та первинних документах.

Для оцінки стану розрахунків проведено аналіз даних Балансу (Форма № 1-м) ТОВ «Ніка Марін ЛТД» за 2021–2023 роки у розрізі заборгованості.

Аналіз дебіторської заборгованості (Таблиця 2.4) дозволяє оцінити обсяг коштів, вилучених з обігу підприємства, які йому винні клієнти за надані послуги з розформування та експедирування вантажів. Дослідження її динаміки є необхідним для розуміння змін у кредитній політиці компанії та оцінки ризику безнадійності боргів.

Таблиця 2.4

Аналіз дебіторської заборгованості ТОВ «Ніка Марін ЛТД» 2021р.-2023р.,

тис. грн

| Показник                            | Код<br>рядка | На<br>31.12.2021<br>р. | На<br>31.12.2022<br>р. | На<br>31.12.2023<br>р. | Абсолютне<br>відхилення<br>(2023 - 2021) | Відносне<br>відхилення<br>(2023 до<br>2021, %) |
|-------------------------------------|--------------|------------------------|------------------------|------------------------|------------------------------------------|------------------------------------------------|
| 1                                   | 2            | 3                      | 4                      | 5                      | 6                                        | 7                                              |
| ДЗ за товари,<br>роботи, послуги    | 1125         | 1,4                    | 45,2                   | 123,1                  | 121,7                                    | 8 707,14%                                      |
| ДЗ за<br>розрахунками з<br>бюджетом | 1135         | 0,0                    | 0,7                    | 0,1                    | 0,1                                      | -                                              |
| Інша поточна ДЗ                     | 1155         | 7 527,3                | 5 567,5                | 5 497,6                | (2 029,7)                                | (26,96%)                                       |
| ДЗ загальна                         |              | 7 528,7                | 5 613,4                | 5 620,8                | (1 907,9)                                | (25,34%)                                       |

Джерело: складено та розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства (Форма № 1-м, 2-м) [59]

#### Висновки щодо динаміки:

1. Загальне зниження ДЗ: Загальна поточна дебіторська заборгованість ТОВ «Ніка Марін ЛТД» продемонструвала суттєве зменшення протягом аналізованого періоду. На кінець 2023 року її обсяг становив 5 620,8 тис. грн., що на 1 907,9 тис. грн. або на 25,34% менше, ніж на кінець 2021 року. Це є позитивною тенденцією, оскільки свідчить про поліпшення контролю за розрахунками та, ймовірно, скорочення термінів погашення боргів контрагентами, але може бути наслідком загального спаду бізнес-активності.

2. Домінування Іншої поточної ДЗ. Основний обсяг заборгованості зосереджений у статті «Інша поточна дебіторська заборгованість» (р. 1155), яка станом на кінець 2023 року складає 5 497,6 тис. грн. Це свідчить про те, що найбільшу частку в дебіторському портфелі займають неторговельні операції (наприклад, аванси видані, розрахунки з персоналом або іншими дебіторами).

3. Істотне зростання ДЗ ТРП. Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (р. 1125) продемонструвала вражаюче зростання з 1,4 тис. грн. у 2021 році до 123,1 тис. грн. у 2023 році (зростання на 8707,14%). Це зростання є обґрунтованим, оскільки, згідно з обліковою політикою та особливостями діяльності, збільшення ДЗ ТРП на кінець 2023 року пов'язане з великим обсягом реалізації, здійсненої 31.12.2023 року, оплата за яку надійде вже у наступному звітному періоді. Це підкреслює дотримання принципу нарахування (відображення доходу у момент відвантаження/надання послуг, незалежно від дати оплати). Також це може вказувати на зміну політики роботи з клієнтами.

Аналогічно проаналізуємо стан кредиторської заборгованості (Таблиця 2.4) — зобов'язань ТОВ «Ніка Марін ЛТД» перед терміналами та іншими контрагентами.

Таблиця 2.4

Аналіз КЗ ТОВ «Ніка Марін ЛТД» за 2021р.-2023р.,

тис. грн.

| Показник                             | Код<br>рядка | На<br>31.12.20<br>21 р. | На<br>31.12.20<br>22 р. | На<br>31.12.20<br>23 р. | Абсолютне<br>відхилення<br>(2023 - 2021) | Відносне<br>відхилення (2023<br>до 2021, %) |
|--------------------------------------|--------------|-------------------------|-------------------------|-------------------------|------------------------------------------|---------------------------------------------|
| 1                                    | 2            | 3                       | 4                       | 5                       | 6                                        | 7                                           |
| КЗ за товари,<br>роботи,<br>послуги  | 1615         | 6 483,90                | 3 913,3                 | 4116,2                  | -2367,7                                  | -36,5%                                      |
| КЗ за<br>розрахункам<br>и з бюджетом | 1620         | 274,1                   | 53,4                    | 10,6                    | -263,5                                   | -96,1%                                      |
| Інша поточна<br>ДКЗ                  | 1690         | 1 311,20                | 1 143,8                 | 1 185,0                 | -126,2                                   | -9,6%                                       |
| КЗ загальна                          | 1695         | 8 069,20                | 5 110,5                 | 5 311,8                 | -2757,4                                  | -34,2%                                      |

Джерело: складено та розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства (Форма № 1-м, 2-м) [59]

Основні висновки по кредиторській заборгованості:

1. Загальне скорочення зобов'язань: Загальна КЗ зменшилася на 34,2% (майже на 2,76 млн грн). Це свідчить про значне згортання ділових операцій підприємства, оскільки воно менше закуповує послуг та товарів у кредит, або про активне погашення старих зобов'язань.

2. Домінуюча стаття: Найбільша частина зобов'язань припадає на КЗ за товари, роботи, послуги (рядок 1615). Незважаючи на суттєве зменшення цієї статті на 36,5% за три роки, її частка залишається критичною.

3. Ефективність розрахунків з бюджетом: Заборгованість перед бюджетом (рядок 1620) скоротилася практично до нуля (-96,1%), що є позитивним моментом і свідчить про належне виконання податкових зобов'язань.

4. Зменшення прибутковості: Надзвичайно важливо, що загальне скорочення зобов'язань відбувається на тлі катастрофічного падіння чистого прибутку (з 1 847,9 тис. грн до 34,2 тис. грн). Дана картина може означати, що власні джерела покриття боргів практично вичерпані, і будь-яке суттєве зростання кредиторської заборгованості у майбутньому може стати критичним для ліквідності всієї компанії.

Аби спрогнозувати фінансовий стан у розрізі заборгованості на підприємствах розраховують їх співвідношення. Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості є ключовим показником ліквідності (платоспроможності) підприємства і наведено у таблиці 2.5:

Таблиця 2.5.

Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості,

тис. грн

| Показник                                 | На 31.12.2021<br>р. | На 31.12.2022 р. | На 31.12.2023 р. |
|------------------------------------------|---------------------|------------------|------------------|
| 1                                        | 2                   | 3                | 4                |
| Загальна дебіторська заборгованість (ДЗ) | 7 528,7             | 5 613,4          | 5 620,8          |

Продовження табл. 2.5

|                                           |          |         |         |
|-------------------------------------------|----------|---------|---------|
| Загальна кредиторська заборгованість (КЗ) | 8 069,20 | 5 110,5 | 5 311,8 |
| Співвідношення ДЗ/КЗ                      | 0,93     | 1,10    | 1,06    |

Джерело: складено та розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства (Форма № 1-м, 2-м) [59]

На підставі вищенаведених даних є можливість провести оцінку ліквідності:

- 2021 рік (0,93): ДЗ майже повністю покривала КЗ. Підприємство могло мати тимчасовий касовий розрив.
- 2022–2023 роки (1,10 та 1,06): Дебіторська заборгованість перевищує кредиторську. Це свідчить про те, що підприємство теоретично може покрити всі свої поточні зобов'язання за рахунок коштів, які мають надійти від дебіторів. Однак, через економічний стан в країні є можливість взагалі непогашення такої заборгованості і її перехід у площину безнадійної.

Однак, не можна не виділити і наявні ризики:

1. Залежність від іншої ДЗ: Більше 97% дебіторки припадає на рядок 1155 («Інша поточна ДЗ»). Якщо ця заборгованість має сумнівну якість (наприклад, це давні видані позики), коефіцієнт ліквідності різко погіршиться.
2. Падіння прибутковості: Життєздатність підприємства під загрозою через мінімальний чистий прибуток. Управління має зосередитися не лише на боргах, а й на відновленні доходів.

Аналіз динаміки дебіторської та кредиторської заборгованості ТОВ «НІКА МАРІН ЛТД» за 2021-2023 роки дозволяє зробити наступні ключові висновки:

1. Скорочення масштабів діяльності: Загальна дебіторська заборгованість зменшилася на 25,3%, а загальна кредиторська — на 34,2%. Це є прямим наслідком суттєвого падіння обсягів бізнесу, яке також відображено у скороченні середньої кількості працівників (з 38 до 3) та падінні чистого прибутку на 98% (з 1 847,9 тис. грн до 34,2 тис. грн).

2. Покращення теоретичної ліквідності: Коефіцієнт покриття (ДЗ/КЗ) зростає, перевищивши одиницю у 2022-2023 роках (1,06 станом на 31.12.2023). Це означає, що поточні надходження від дебіторів теоретично достатні для покриття поточних зобов'язань. Це позитивний фактор платоспроможності.
3. Критичний ризик якості дебіторської заборгованості: Позитивний коефіцієнт ліквідності значною мірою залежить від рядка 1155 «Інша поточна ДЗ» (понад 97% загальної ДЗ). Якщо ця заборгованість (можливо, фінансова допомога або давні позики) не є високоліквідною або має сумнівну якість, фактична платоспроможність підприємства може бути значно гіршою.
4. Аномалія в ДЗ за товари/послуги: Незважаючи на загальне скорочення діяльності, заборгованість за товари, роботи, послуги (рядок 1125) зросла на 8692,9%. Це вимагає додаткового аналізу:
  - о Чи пов'язане це зростання з діяльністю одного нового великого клієнта?
  - о Чи є ця заборгованість простроченою?
  - о Які умови відстрочки платежу було надано?

Рекомендації: Управління має зосередитися на детальному аналізі структури "Іншої поточної ДЗ" (рядок 1155) та забезпеченні своєчасної інкасації боргів за товари/послуги (рядок 1125), а також розробити стратегію відновлення прибутковості.

Загалом, система обліку на ТОВ «Ніка Марін ЛТД» забезпечує прозорість розрахунків, проте в умовах кризи ключовим завданням стає не просто облік, а жорсткий контроль за своєчасним погашенням боргів для уникнення касових розривів.

### **2.3. Аналіз ефективності та напрями удосконалення обліку дебіторської та кредиторської заборгованості на ТОВ «Ніка Марін ЛТД»**

Ефективність управління заборгованістю на ТОВ «Ніка Марін ЛТД» оцінюється через співвідношення між часом інкасації дебіторської заборгованості та часом погашення кредиторської заборгованості.

### 1. Управління дебіторською заборгованістю (ДЗ):

- Ризик концентрації та якості: Основна проблема — висока частка Іншої поточної ДЗ (рядок 1155), яка становить понад 97% від усієї дебіторки (5,5 млн грн). Бухгалтерський облік цієї статті має бути максимально деталізований, оскільки її неліквідність автоматично призведе до неплатоспроможності підприємства.
- Стимули до збільшення комерційного кредиту: Аномально високе зростання ДЗ за товари/послуги (рядок 1125) свідчить про те, що підприємство, ймовірно, почало надавати клієнтам більш тривалі відстрочки платежу для стимулювання збуту в умовах загального падіння попиту. Це покращує продажі, але підвищує фінансовий ризик.

### 2. Управління кредиторською заборгованістю (КЗ):

- Позитивна динаміка: Загальне скорочення КЗ на 34,2% (переважно за рахунок рядка 1615) є позитивним сигналом, оскільки зменшується залежність підприємства від зовнішнього фінансування.
- Дотримання податкової дисципліни: Майже повна ліквідація заборгованості перед бюджетом (скорочення на 96,1% до 10,6 тис. грн) свідчить про високу платіжну дисципліну у сфері обов'язкових платежів.
- Вплив на прибутковість: Зниження КЗ відбувається одночасно з падінням прибутку. Ефективність управління КЗ має бути спрямована на оптимізацію, а не на скорочення, тобто на використання безкоштовного кредиту постачальників для фінансування операційної діяльності без ризику прострочення.

Але для об'єктивної оцінки ефективності управління оборотним капіталом необхідно розрахувати ключові коефіцієнти оборотності, використовуючи дані Балансу та Звіту про фінансові результати.

1. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (КОДЗ) та термін інкасації (Дні) наведений у таблиці 2.6.

$$\text{КОДЗ} = \frac{\text{Чистий дохід від реалізації}}{\text{Середньорічна (річна) ДЗ за товари та послуги (р. 1125)}}$$

$$\text{Термін інкасації (ДЗ)} = 365 / \text{КОДЗ}$$

Таблиця 2.6

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості та термін інкасації

тис.грн

| Показник                    | 2021 р.   | 2022 р. | 2023 р. | Динаміка (2023 до 2021) |
|-----------------------------|-----------|---------|---------|-------------------------|
| 1                           | 2         | 3       | 4       | 5                       |
| Чистий дохід від реалізації | 15 232,5  | 6 925,2 | 732,0   | Різке падіння           |
| ДЗ за товари (тис. грн)     | 1,4       | 45,2    | 123,1   | Зростання               |
| КОДЗ (разів)                | 10 880,36 | 153,21  | 5,95    | Різке падіння           |
| Термін інкасації (днів)     | 0,03      | 2,38    | 61,3    | Різке зростання         |

Джерело: складено та розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства (Форма № 1-м, 2-м) [59]

Висновок: Термін інкасації ДЗ значно зріс з 0,03 до 61,3 дня. Це свідчить про суттєве погіршення управління комерційним кредитом: підприємство перейшло від майже миттєвої оплати у 2021-2022 роках до надання відстрочки платежу, яка становить близько двох місяців. Це заморожує оборотний капітал та підвищує ризик прострочення, особливо на тлі загального падіння доходів.

2. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (КОКЗ) та термін погашення (Дні) наведені у таблиці 2.6.

$$\text{КОКЗ} = \frac{\text{Собівартість реалізованої продукції (товарів, послуг) (Операційні витрати)}}{\text{Середньорічна КЗ за товари та послуги (р. 1615)}}$$

$$\text{Термін погашення (КЗ)} = 365 / \text{КОКЗ}$$

Таблиця 2.6

## Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості та термін інкасації

| Показник                | 2021 р.  | 2022 р. | 2023 р. | Динаміка (2023 до 2021) |
|-------------------------|----------|---------|---------|-------------------------|
| 1                       | 2        | 3       | 4       | 5                       |
| Операційні витрати      | 14 413,1 | 6 891,0 | 705,5   | Різке падіння           |
| КЗ за товари (тис. грн) | 6 483,9  | 3 913,3 | 4 116,2 | Падіння                 |
| КОКЗ (разів)            | 2,22     | 1,76    | 0,17    | Різке падіння           |
| Термін інкасації (днів) | 164,4    | 207,4   | 2 147,1 | Різке зростання         |

Джерело: складено та розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства (Форма № 1-м, 2-м) [59]

Висновок: У 2021-2022 роках термін погашення КЗ був тривалим (близько 6-7 місяців), що було вигідним для підприємства (фактичне користування безкоштовним кредитом постачальників). Проте у 2023 році термін погашення аномально зріс до 2147,1 дня (майже 6 років). Це підтверджує, що рядок 1615 «КЗ за товари, роботи, послуги» містить значні суми застарілої, або неліквідної, або такої, що підлягає списанню заборгованості, яка не корелює з поточним обсягом ділових операцій. Бухгалтерський облік не відображає її реального стану.

Термін інкасації ДЗ (61,3 дня) значно коротший за термін погашення КЗ (2147,1 дня). Це створює великий фінансовий запас, але ця перевага є ілюзорною через нереалістичні показники. Фактичні розриви можуть бути значно меншими, якщо у звітності відображені застарілі борги.

Для підвищення ефективності обліку та мінімізації фінансових ризиків ТОВ «Ніка Марін ЛТД» рекомендується вжити наступних заходів:

2. Удосконалення обліку дебіторської заборгованості

- Деталізація обліку (Введення аналітичних рахунків). Створення обов'язкових субрахунків для рядка 1155 (наприклад, 377.1 «Розрахунки за

позиками», 377.2 «Розрахунки з пов'язаними сторонами»). Це допоможе підвищити прозорість та якість оцінки ДЗ.

- Система контролю строків. Впровадження регулярного (щотижневого/щоквартального) Ageing Analysis (аналізу старіння заборгованості). Допомже запобігти перетворенню поточної ДЗ у прострочену/безнадійну або вчасного реагування, якщо така заборгованість все ж в перспективі виникне.

- Формування Резерву сумнівних боргів (РСБ). Регулярне нарахування РСБ (рахунок 38) відповідно до НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», особливо для сумнівних боргів у рядках 1125 та 1155. Надасть можливість дотримання принципу обачності та реальної оцінки активів.

- Розробка Кредитної політики. Затвердження внутрішнього документа, який чітко регламентуватиме: 1) максимальний термін відстрочки; 2) ліміти кредиту для кожного клієнта; 3) процедури стягнення боргів настанні прострочки на 5, 15 та 30 днів.

## 2. Удосконалення обліку кредиторської заборгованості

- Проведення інвентаризації та списання КЗ. Необхідно провести термінову інвентаризацію залишку по рядку 1615 (КЗ за товари) та списати заборгованість, термін позовної давності якої минув (3 роки), на дохід підприємства. Це підвищить достовірність фінансової звітності та очистить баланс від застарілих/нереальних зобов'язань.

- Оптимізація умов розрахунків. Проведення переговорів з ключовими постачальниками (рядок 1615) щодо збільшення відстрочки платежу (наприклад, з 30 до 45 днів), оскільки підприємство має високу платіжну дисципліну (доведено майже нульовою заборгованістю перед бюджетом). Як наслідок - збільшення періоду безкоштовного фінансування.

- Автоматизація документообігу. Впровадження системи електронного обліку вхідних рахунків та актів для контролю дати оприбуткування та дати кінцевого розрахунку. Мінімізація ризику прострочення через втрату документів.

- Бюетування платежів. Щомісячне планування вихідного грошового потоку з урахуванням строків погашення найбільших зобов'язань. Допоможе уникнути касових розривів.

Також у таких умовах, доцільним буде загальне удосконалення внутрішнього контролю на підприємстві, а саме:

1. Регулярна звірка (Реконсиляція): Обов'язкове щорічне, а для ключових контрагентів — щоквартальне проведення актів звірки взаємних розрахунків.

2. Впровадження системи Платіжного календаря: Щомісячне планування грошових потоків. Створення графіку надходження коштів від дебіторів та графіку погашення КЗ. Це дозволить уникнути касових розривів.

3. Фінансова звітність для управління: Регулярне формування внутрішньої управлінської звітності, яка містить розрахунок ключових коефіцієнтів (коефіцієнт оборотності ДЗ/КЗ, коефіцієнт абсолютної ліквідності) не рідше, ніж щоквартально. Найважливішою метою на даному етапі є відновлення операційної прибутковості, оскільки прибуток у 34,2 тис. грн за рік не може слугувати надійним джерелом покриття поточних зобов'язань.

## РОЗДІЛ 3 АУДИТ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА СТРАТЕГІЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З УПРАВЛІННЯ ЗАБОРГОВАНІСТЮ: ТЕОРІЯ ТА ДІЮЧА ПРАКТИКА

### 3.1. Методичні аспекти та практика проведення аудиту розрахунків із дебіторами та кредиторами на ТОВ «Ніка Марін ЛТД»

Аудит розрахунків із дебіторами та кредиторами є ключовою частиною фінансового аудиту, оскільки ці статті мають значний вплив на показники ліквідності, фінансової стійкості та фінансових результатів підприємства.

Основна мета аудиту – отримання достатніх та належних аудиторських доказів щодо того, чи відповідають залишки дебіторської та кредиторської заборгованості вимогам концептуальної основи фінансової звітності (МСФЗ або НП(С)БО), та чи відображені вони достовірно у Балансі (Форма № 1-м). [34, с.46]

Методичні аспекти та практика проведення аудиту розрахунків із дебіторами та кредиторами визначаються, у першу чергу, законодавчою базою та стандартами, як національними так і міжнародними, що наведені у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Ключові стандарти та законодавча база

| Група стандартів                  | Стандарт                     | Аспекти аудиту заборгованості та його важливість                                                                                                                                                                  |
|-----------------------------------|------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Міжнародні стандарти аудиту (МСА) | МСА 500 (Аудиторські докази) | Визначає типи доказів (первинні документи, акти звірки, внутрішні розрахунки) та їхню надійність. Надійність доказів залежить від їхнього джерела (зовнішні – надійніші) та форми (письмові – надійніші за усні). |

Продовження табл.3.1

|                           |                                                                           |                                                                                                                                                                                                   |
|---------------------------|---------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                           | МСА 505 (Зовнішні підтвердження)                                          | Встановлює обов'язкову процедуру прямого спілкування з третіми сторонами (контрагентами) для підтвердження залишків. Це найважливіший доказ для тверджень Існування (для ДЗ) та Повнота (для КЗ). |
|                           | МСА 315 (Ідентифікація та оцінка ризиків)                                 | Вимагає ідентифікації ризику суттєвого викривлення, особливо ризику шахрайства у сфері дебіторської заборгованості (ризик завищення активів). Ступінь ризику визначає обсяг вибірки та процедур.  |
|                           | МСА 200 (Загальні цілі незалежного аудитора)                              | Вимагає від аудитора застосування професійного скептицизму та професійного судження при оцінці реальності погашення заборгованості                                                                |
| Національне законодавство | Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» | Визначає обов'язок проведення інвентаризації активів та зобов'язань перед складанням річної звітності, що є підставою для аудиту.                                                                 |

Продовження табл. 3.1

|  |                                               |                                                                                                                                              |
|--|-----------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  | НП(С)БО 10<br>«Дебіторська<br>заборгованість» | Регулює методологію оцінки,<br>визнання та списання<br>безнадійної заборгованості.<br>Критично для оцінки впливу на<br>фінансовий результат. |
|  | НП(С)БО 11<br>«Зобов'язання»                  | Регулює визнання та<br>класифікацію кредиторської<br>заборгованості, включаючи її<br>розподіл на поточну та<br>довгострокову.                |

Джерело: складено та розраховано автором на основі [30, с.150]

Аудиторські твердження, що перевіряються [37, с.302]:

1. Існування (Existence): Чи існує заборгованість, відображена в Балансі, насправді (перевірка на завищення ДЗ, особливо щодо фіктивних продажів).
2. Повнота (Completeness): Чи відображена вся існуюча заборгованість у Балансі (перевірка на заниження КЗ, що може бути зроблено для завищення прибутку).
3. Оцінка (Valuation): Чи правильно оцінена заборгованість (особливо створення/нестворення Резерву сумнівних боргів та перерахунок валютних статей).
4. Права та зобов'язання (Rights and Obligations): Чи належить заборгованість саме підприємству (права на ДЗ) та чи є КЗ юридичним зобов'язанням підприємства.
5. Подання та розкриття (Presentation and Disclosure): Чи правильно класифікована заборгованість (поточна/довгострокова) згідно з П(С)БО 25 та чи розкрито необхідну інформацію у Примітках до звітності.

З огляду на специфіку ТОВ «Ніка Марін ЛТД» як суб'єкта малого підприємництва з високою оборотністю (основний вид діяльності – логістика та транспорт), аудиторська методика має бути ризик-орієнтованою (відповідно до

МСА 315). Сам аудит розрахунків проводиться поетапно, з акцентом на сфери високого ризику, виявлені в розділі 2 (зокрема, якість ДЗ, аномально довгий термін погашення КЗ).

#### А. Планування, оцінка ризиків та суттєвість [38, с. 420]

На етапі планування аудитор визначає рівень ризику, виходячи з галузевих особливостей (транспортно-експедиторські послуги) та специфіки фінансового стану (різке падіння прибутку). Для ТОВ «Ніка Марін ЛТД» встановлюються такі ключові області високого ризику (на підставі аналізу в розділі 2):

1. Притаманний ризик (Inherent Risk): Високий, оскільки значні обсяги ДЗ та КЗ за своїм характером схильні до викривлення через застаріння та проблеми зі стягненням/списанням. Це автоматично підвищує ризик того, що частина боргів є сумнівною, але не визнана такою в обліку (ризик завищення активів).

2. Ризик контролю (Control Risk): Середній/Високий. Спрощена система обліку (НП(С)БО 25) часто передбачає менш формалізовані внутрішні контролю та більшу концентрацію облікових функцій. Аудитор перевіряє, чи існує хоча б базовий контроль (наприклад, щорічна інвентаризація, політика списання) та чи дотримуються його.

3. Ризик виявлення (Detection Risk): Аудитор встановлює низький ризик виявлення. Це означає, що аудитору необхідно максимально розширити обсяг процедур по суті, щоб компенсувати високі притаманні ризики та ризики контролю.

У зв'язку з високим ризиком суттєвого викривлення, аудитор має застосувати розширені процедури по суті, переважно зосереджені на перевірці кінцевих сальдо.

#### Б. Детальні процедури по суті

Для забезпечення репрезентативності та ефективності перевірки, аудиторська вибірка на підприємстві формується на основі принципу АВС-аналізу (дебітори та кредитори з найбільшими залишками, що перевищують встановлену суму суттєвості, підлягають 100% перевірці).

Детальний перелік процедур по суті по дебіторській заборгованості, розроблених з урахуванням специфіки діяльності ТОВ «Ніка Марін ЛТД», наведено в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

## Аудит дебіторської заборгованості (ДЗ)

| Твердження | Ключові процедури по суті                                           | Практика на ТОВ «Ніка Марін ЛТД»                                                                                                                                                                                                                            |
|------------|---------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Існування  | Зовнішнє підтвердження (МСА 505) та інспекція первинних документів. | Обов'язкове надсилання запитів на підтвердження залишків найбільшим дебіторам на звітну дату. Перевірка наявності оригіналів підписаних Актів виконаних робіт/наданих послуг та Товаро-транспортних накладних (ТТН) або CMR (при міжнародних перевезеннях). |
| Оцінка     | Аналіз старіння (Aging Analysis) та реальності погашення            | Аналіз Таблиці старіння ДЗ (Aging Schedule) для виявлення прострочених боргів (наприклад, понад 60 або 90 днів). Якщо резерв сумнівних боргів (РСБ) не створюється, аудитор оцінює необхідність його створення, виходячи з принципів професійного судження. |
| Права      | Перевірка умов договорів                                            | Інспекція договорів для підтвердження того, що ДЗ не була продана (факторинг) або не є предметом застави.                                                                                                                                                   |

Джерело: складено та розраховано автором на основі [51]

Детальний перелік процедур по суті по кредиторській заборгованості, розроблених з урахуванням специфіки діяльності ТОВ «Ніка Марін ЛТД», наведено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3.

## Аудит Кредиторської заборгованості (КЗ)

| Твердження | Ключові процедури по суті                        | Практика на ТОВ «Ніка Марін ЛТД»                                                                                                                                                                                                  |
|------------|--------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Повнота    | Пошук неврахованих зобов'язань (cutoff testing). | Перевірка надходжень після звітної дати (Post-period Payments). Аудитор аналізує всі великі платежі, здійснені в січні-лютому наступного року, щоб переконатися, що відповідні витрати та КЗ були включені до звітності на 31.12. |
| Існування  | Зовнішнє підтвердження та інспекція рахунків.    | Вибіркове підтвердження залишків із ключовими постачальниками.<br>Перевірка Рахунків-фактур (інвойсів) та актів виконаних робіт, датованих кінцем звітного періоду.                                                               |
| Оцінка     | Перевірка розрахунків за податками та зборами    | Звірка залишків КЗ за розрахунками з бюджетом (рахунок 64) та зі страхування (рахунок 1625) із даними відповідних податкових декларацій та облікових регістрів.                                                                   |

Джерело: складено та розраховано автором на основі [47, с. 84]

На підставі зібраних доказів аудитор формує висновки щодо достовірності відображення розрахунків.

Особливості діяльності ТОВ «Ніка Марін ЛТД» накладають додаткові вимоги на аудиторські процедури:

- Вплив НП(С)БО 25 та РСБ: Оскільки малі підприємства часто не створюють Резерв сумнівних боргів (РСБ) (залишаючи право його не створювати), аудитор повинен оцінити, чи є такий підхід суттєво оманливим для користувачів звітності, враховуючи, що ДЗ становить значну частину оборотних активів.

Аудитор може вимагати коригування.

- Валютні ризики (оцінка): В умовах міжнародної логістики, значна частина ДЗ та КЗ може бути номінована в іноземній валюті (EUR, USD). Аудитор зобов'язаний перевірити правильність перерахунку валютних статей за офіційним курсом НБУ на дату Балансу (31.12), а також коректність відображення курсових різниць протягом звітного періоду.

- Документообіг транспорту: Для підтвердження ДЗ аудитор приділяє особливу увагу не лише актам, а й документам, що підтверджують факт надання послуги перевезення (CMR, транспортні накладні). Дата та умови цих документів є ключовими для підтвердження тверджень Існування та Відсічення (Cutoff).

Таким чином, методика аудиту на ТОВ «Ніка Марін ЛТД» поєднує стандартні міжнародні підходи з поглибленим аналізом ризиків, що виникають через стрімке зростання дебіторської заборгованості та необхідністю застосування професійного судження в умовах спрощеної системи обліку.

Можливі суттєві коригування, які впливають на звітність ТОВ «Ніка Марін ЛТД» [50, с. 398]:

1. Коригування чистого прибутку: Якщо аудитор доведе, що значна частина КЗ за товари (р. 1615) є застарілою і не має доказів переривання позовної давності, він вимагатиме її списання. Це призведе до збільшення чистого прибутку (рахунок 717), оскільки поточний прибуток є надзвичайно низьким (34,2 тис. грн), таке коригування буде суттєвим.

2. Коригування активів: Якщо конфірмація та аналіз старіння ДЗ виявлять, що «Інша поточна ДЗ» (р. 1155) є сумнівною, аудитор вимагатиме дооцінки Резерву сумнівних боргів (РСБ). Це призведе до зменшення активів та зменшення чистого прибутку (рахунок 944).

### **3.2. Застосування методів моделювання та прогнозування в управлінні дебіторською та кредиторською заборгованістю**

Економіко-математичне моделювання є потужним інструментом

фінансового менеджменту, який дозволяє кількісно оцінити взаємозв'язки між фінансовими показниками та спрогнозувати їхню динаміку. Це дасть змогу менеджменту ТОВ «НІКА МАРІН ЛТД» не лише констатувати проблеми, а й обґрунтовано приймати рішення щодо оптимізації дебіторської та кредиторської заборгованості з метою підвищення загальної фінансової ефективності. Моделювання та прогнозування заборгованості дозволить ТОВ «Ніка Марін ЛТД», особливо в умовах значного падіння прибутковості, запобігти касовим розривам та оптимізувати оборотний капітал.

Основне завдання моделювання та прогнозування в контексті фінансових проблем ТОВ «НІКА МАРІН ЛТД» полягає у виявленні та кількісному вимірі впливу операційних показників (пов'язаних з управлінням розрахунками) на критичні показники прибутковості. Для досягнення цієї мети використовується різні методики [41, с. 241]:

Комплексний аналіз дебіторської і кредиторської заборгованості передбачає використання системи загальних стандартних показників. Найбільш поширеними з яких є:

- коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості;
- середній термін погашення дебіторської заборгованості (DSO);
- коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості;
- середній термін оплати зобов'язань (DPO);
- співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості;
- коефіцієнт покриття короткострокових зобов'язань активами.

Серед сучасних методичних підходів важливе місце посідають моделі фінансового прогнозування та інтегровані моделі фінансового аналізу.

За допомогою даних моделей з'являється можливість виявити проблемні ділянки обліку, а разом з цим спрогнозувати стан грошових потоків у майбутньому, оцінити потенційні ризики виникнення дисбалансу у заборгованості. [43, с. 94]

Не можна не відзначити великий вплив штучного інтелекту на методику управління заборгованістю.

Так функціонал штучного інтелекту допомагає виявити закономірності у

поведінці контрагентів. Оцінювати терміни погашення заборгованостей, а також формувати прогнози. [36, с. 157]

Для визначення нормативного рівня дебіторської (ДЗ) та кредиторської (КЗ) заборгованості, який забезпечить фінансову рівновагу ТОВ «Ніка Марін ЛТД», пропонуємо використати нормативну модель грошового циклу. В рамках даного методу побудуємо прогноз залишків для ТОВ «Ніка Марін ЛТД» на наступний фінансовий рік за трьома сценаріями відновлення діяльності.

Сценарні умови моделювання [55, с.208]:

1. Сценарій А (Песимістичний): Порт залишається заблокованим. Обсяг реалізації залишається на рівні 2023 року (732,0 тис. грн).
2. Сценарій В (Реалістичний): Часткове відновлення логістичних ланцюжків (альтернативні маршрути, «зерновий коридор»). Зростання доходу на 50% (1 098,0 тис. грн).
3. Сценарій С (Оптимістичний): Розблокування портів. Відновлення доходу до рівня 50% від довоєнного 2021 року (7 616,0 тис. грн).

Базове рівняння моделі для розрахунку цільового залишку (S):

$$S = R * T / 365$$

де:

R— прогнозований обсяг реалізації (для ДЗ) або собівартості (для КЗ) на рік;

T — цільовий термін обороту в днях (DSO або DPO).

На підставі наведеної вище формули розраховано результати моделювання цільових залишків для ТОВ «Ніка Марін ЛТД» у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4.

## Результати моделювання цільових залишків,

тис. грн

| Показник                           | Сценарій А<br>(Стагнація) | Сценарій В<br>(Відновлення) | Сценарій С<br>(Зростання) |
|------------------------------------|---------------------------|-----------------------------|---------------------------|
| 1                                  | 2                         | 3                           | 4                         |
| Прогноз Доходу (R)                 | 732,0                     | 1 098,0                     | 7 616,0                   |
| Цільова ДЗ (DSO=30)                | 60,2                      | 90,2                        | 626,0                     |
| Прогноз Собівартості (C)           | 705,5                     | 950,0                       | 6 500,0                   |
| Цільова КЗ (DPO=45)                | 87,0                      | 117,1                       | 801,4                     |
| Вільний грошовий потік<br>(дельта) | +26,8                     | +26,9                       | +175,4                    |

Джерело: складено та розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства (Форма № 1-м, 2-м) [59]

Примітка: дельта = КЗ - ДЗ. Позитивне значення свідчить про фінансування активів за рахунок постачальників.

Висновок моделі: При досягненні цільових показників оборотності, у всіх сценаріях ТОВ «Ніка Марін ЛТД» генерує позитивний грошовий потік від операційного циклу. Навіть при мінімальних оборотах (Сценарій А), модель дозволяє утримувати в обороті 26,8 тис. грн «чужих» коштів, що знижує потребу у зовнішньому фінансуванні.

Окрім даного моделювання критично важливо побудувати імітаційне моделювання впливу списання КЗ на податкове навантаження, оскільки однією з ключових рекомендацій є списання застарілої кредиторської заборгованості (4 116,2 тис. грн), необхідно змодельовати податкові наслідки цього кроку, щоб уникнути касового розриву через сплату податків, оскільки однією з ключових рекомендацій є списання застарілої кредиторської заборгованості (4 116,2 тис. грн).

Модель розрахунку чистого ефекту (E):

$$E = \Delta K3 * (1 - T)$$

T — ставка податку на прибуток (18%).

Розрахунок:

1. Дохід від списання: 4 116,2 тис. грн.
2. Податкове зобов'язання:  $4\,116,2 * 0,18 = 740,9$  тис. грн.
3. Чистий ефект для власного капіталу:  $4\,116,2 - 740,9 = 3\,375,3$  тис. грн.

Прогноз ризику: Моделювання показує, що хоча власний капітал зросте на 3,3 млн грн, у підприємства виникне зобов'язання сплатити 740,9 тис. грн податку "живими" грошима. Враховуючи, що залишок грошових коштів на 31.12.2023 є незначним, це створює ризик неплатоспроможності.

Рекомендація за результатами моделювання: Списання КЗ слід проводити поетапно (протягом 3-4 кварталів) або синхронізувати його з декларуванням збитків від основної діяльності (якщо такі є), щоб зменшити базу оподаткування. Альтернативно — провести списання лише після відновлення активної діяльності порту (Сценарій В або С), коли з'явиться грошовий потік для сплати податків.

Таким чином, застосування методів моделювання дозволяє не лише спрогнозувати цільові показники, а й виявити приховані податкові ризики та реальний стан платоспроможності підприємства, що стало основою для розробки стратегії поетапного фінансового оздоровлення.

Результати моделювання та прогнозування повинні бути інтегровані в систему внутрішнього контролю ТОВ «НІКА МАРІН ЛТД» для постійного моніторингу та своєчасного реагування:

- КРІ та відхилення: Встановлення цільових значень для DSO (наприклад, 50 днів) та DPO (наприклад, 100 днів). Систематичні відхилення фактичних показників від прогнозованих повинні слугувати тригерною точкою для проведення позапланового аудиту або перегляду політики розрахунків.
- Сценарне прогнозування: Використання факторної моделі (після її побудови) для сценарного аналізу: "На скільки збільшиться ROS, якщо ми покращимо Коб.ДЗ на 10%?" Такий підхід переводить управління з реагуючого в проактивний режим.

Таким чином, методи моделювання та прогнозування підтверджують необхідність посилення контролю за оборотністю ДЗ та дають кількісну базу для прийняття стратегічних рішень, спрямованих на максимізацію ROS – найкритичнішого показника для ТОВ «НІКА МАРІН ЛТД». Результати моделювання повинні бути інтегровані в систему внутрішнього контролю ТОВ «НІКА МАРІН ЛТД» для постійного моніторингу та своєчасного реагування:

- KPI та відхилення: Встановлення цільових значень для DSO (наприклад, 50 днів) та DPO (наприклад, 100 днів). Систематичні відхилення фактичних показників від прогнозованих (62,2 дні для DSO) повинні слугувати тригерною точкою для проведення позапланового аудиту або перегляду політики розрахунків.
- Сценарне прогнозування: Використання факторної моделі (після її побудови) для сценарного аналізу: "На скільки збільшиться ROS, якщо ми покращимо Коб.ДЗ на 10%?" Такий підхід переводить управління з реагуючого в проактивний режим.

Таким чином, методи моделювання та прогнозування підтверджують необхідність посилення контролю за оборотністю ДЗ та дають кількісну базу для прийняття стратегічних рішень, спрямованих на максимізацію ROS – найкритичнішого показника для ТОВ «НІКА МАРІН ЛТД».

### **3.3. Розробка та оцінка ефективності стратегічних рекомендацій щодо управління заборгованістю**

Процес розробки стратегічних рекомендацій для ТОВ «Ніка Марін ЛТД» базується на системному підході до управління оборотним капіталом, де ключовим є оптимізація Фінансового Операційного Циклу (ФОЦ). Наявні критичні дисбаланси вимагають не лише тактичних рішень, а й повного переформатування фінансового контролю.

Стратегія сфокусована на досягненні негативного Фінансового Операційного Циклу, що є унікальною ідеєю для підприємства, яке бореться за виживання.

Негативний ФОЦ ( $\$DSO - DPO < 0\$$ ) означає, що компанія отримує грошові кошти від клієнтів швидше, ніж сплачує своїм постачальникам, використовуючи кошти постачальників для безкоштовного фінансування власної поточної діяльності.

Для ефективного практичного застосування, рекомендації структуровані у три взаємопов'язані блоки: (1) підвищення ліквідності (ДЗ), (2) очищення балансу та оптимізація (КЗ), (3) відновлення прибутковості та контролю. [41, с.66]:

Стратегічний Блок 1: Радикальна оптимізація дебіторської заборгованості (ДЗ)

Цей блок передбачає впровадження жорсткої Кредитної політики та Ескалаційної Схеми, а також формування резерву сумнівних боргів у бухгалтерському обліку.

Мета: Скорочення терміну інкасації (Days Sales Outstanding, DSO) з фактичного рівня до цільового рівня 30 днів для різкого покращення ліквідності. Для досягнення основної мети у рамках цієї стратегії пропонується деталізація ескалаційної схеми (стягнення). Дана схема передбачає 4 етапи стягнення заборгованості:

- м'яке нагадування. Застосовується при терміні прострочення 1-5 днів і передбачає SMS/e-mail нагадування у вигляді телефонного дзвінку менеджера із запитом про планову дату оплати.
- офіційна претензія. Застосовується на 6-15 дні прострочення, передбачає надсилання офіційного листа-претензії, попередження про нарахування штрафних санкцій (згідно з договором).
- обмеження відносин є наступним етапом, який застосовується з 16 дня і проявляється як призупинення подальшого надання послуг (блокування нових замовлень), переведення клієнта на умови 100% передоплати.
- юридичне стягнення є заключним етапом і застосовується при простроченні заборгованості на більше ніж 30 днів. На цьому етапі вже відбувається передача документів до суду (за умови, що сума боргу покриває судові витрати). В бухгалтерському обліку - списання боргу на Рахунок Сумнівних Боргів (РСБ).

Виходячи із ситуації в країні на сьогоднішній день, навіть після впровадження жорсткої політики, все одно існує ризик неповернення ДЗ. Для дотримання вимог НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та підвищення реалістичності балансової вартості активів, необхідно створити РСБ. Створення РСБ зменшить фінансовий результат (рядок 2350) у момент його створення, але забезпечить більш коректне відображення активів та знизить ризик раптового списання великих сум на збитки в майбутньому. РСБ вимагає чіткої методики і в рамках даної стратегії раціональним є застосування методу абсолютної класифікації (за терміном прострочення). Наприклад, 100% резервування для заборгованості, простроченої понад 90 днів.

Таким чином, стратегія не лише покращить ліквідність, а й принесе пряму економію.

#### Стратегічний Блок 2: Очищення балансу та створення негативного ФОЦ

Мета: Одноразове збільшення прибутку та забезпечення достовірності Балансу.

Роздивляючись питання заборгованості з юридичної точки зору, слід звернутися до Цивільного Кодексу України, де згідно зі статтею 257 загальний термін позовної давності — 3 роки, а НП(С)БО 10, у свою чергу, кредиторська заборгованість, термін позовної давності якої минув, підлягає списанню в бухгалтерському обліку.

Процедура списання також вимагає чіткого дотримання послідовності та документального оформлення :

1. Формування комісії: Створення комісії з інвентаризації, затвердженої наказом директора.
2. Акт інвентаризації: Складання акта інвентаризації, де чітко зазначаються суми, контрагенти та дати спливу терміну позовної давності.
3. Відображення в обліку у вигляді бухгалтерської проводки: Списання КЗ на дохід (Дт 631, 685 Кт 717).
4. Очікуваний ефект: Пряме збільшення чистого прибутку.

У даному стратегічному блоці ключовою стратегічною рекомендацією є досягнення Негативного ФОЦ через дисбаланс у часі:

Механізм досягнення наступний:

- Договірна робота: Проведення переговорів з ключовими постачальниками щодо збільшення відстрочки платежу до 45 днів.
- Аргументація: Використання аргументу стабільності та довгострокової співпраці, а також гарантії платоспроможності компанії, досягнутої завдяки новій Кредитній політиці (Блок 1).
- Ефект: Підприємство використовує кошти постачальників як безкоштовний джерело фінансування на 15 днів, що мінімізує потребу у кредитах чи власних резервах. Це є основою фінансової стійкості ТОВ «Ніка Марін ЛТД»

Стратегічний Блок 3: Відновлення прибутковості та контроль витрат

Мета: Радикальна зупинка падіння прибутковості та встановлення реальної цільової рентабельності чистого прибутку на рівні не менше 10%.

Для досягнення вказаної мети необхідно впровадити бюджетування з нуля (Zero-Based Budgeting, ZBB). На відміну від традиційного бюджетування (збільшення минулорічних витрат на індекс інфляції), ZBB вимагає обґрунтування кожної гривні витрат з нуля.

Етапи впровадження ZBB:

1. Формування пакетів рішень (Decision Packages): Для кожної функції (наприклад, адміністративна діяльність, маркетинг) складаються альтернативні пакети з різними рівнями витрат (мінімальний, поточний, оптимальний).
2. Ранжування: Усі пакети рішень ранжуються за пріоритетом та внеском у чистий прибуток.
3. Виділення ресурсів: Фінансування отримують лише ті пакети, які потрапляють у бюджетний ліміт компанії, забезпечуючи при цьому максимальну ефективність.

Для успішної реалізації даного блоку також є необхідною детальна ревізія рядка 1155 «Інша поточна ДЗ». Цей рядок (5 497,6 тис. грн) є найбільшою, але

найменш прозорою частиною активів. Його сумнівна ліквідність штучно завищує коефіцієнт покриття, створюючи ілюзію фінансового благополуччя.

З цього приводу доцільним буде сформулювати поглиблені рекомендації [51]:

1. Юридичний аудит: Встановити правову природу цієї заборгованості (це позики, переоплати, чи штрафи) та оцінити її судову перспективу стягнення.
2. Трансформація: Якщо це позики пов'язаним особам, необхідно перевести їх у розряд довгострокових активів (якщо термін повернення перевищує рік) або, навпаки, вимагати негайного повернення.
3. Списання нереальної ДЗ: Якщо юридичні перспективи відсутні, цю суму необхідно списати на інші збитки (рахунок 944), що призведе до зниження активів до реального рівня, але забезпечить прозорість фінансового стану.

Однак, перераховані вище стратегії напряду пов'язані з ризиками для підприємства.

Серед основних можна виділити наступні [51, с. 283]:

- Втрата клієнтів через жорсткість політики (DSO=30), що тягне за собою зниження виручки та ринкової частки. Методом мінімізації даного ризику може стати впровадження індивідуальних кредитних умов для VIP-клієнтів (А-сегмент); поступове впровадження та посилення політики.
- Відмова постачальників від відстрочки, результатом чого стане погіршення відносин із постачальниками; необхідність платити швидше або шукати нових. Основний метод мінімізації - пропонування нефінансових бонусів (наприклад, гарантований обсяг замовлення) в обмін на подовження DPO.
- Демотивація персоналу та зниження якості послуг. Співробітники можуть сприйняти ZBV як скорочення. Аби запобігти цьому явищу слід організувати чітко доведення цілей ZBV (зростання рентабельності) до всього персоналу та прив'язати бонуси до показників економії.

Для забезпечення контролю за впровадженням стратегії пропонується використовувати систему моніторингу ефективності (KPIs) щомісячно, оцінюючи і розраховуючи наступні показники: Days Sales Outstanding (DSO), Days Payable

Outstanding (DPO), Фінансовий Операційний Цикл (ФОЦ), Рентабельність чистого прибутку, Частка простроченої ДЗ.

Комплексна реалізація цих стратегічних рекомендацій дозволить ТОВ «Ніка Марін ЛТД» вирішити дві найважливіші проблеми: відновити облікову достовірність (через списання КЗ та ревізію ДЗ) і побудувати стійку фінансову модель з негативним ФОЦ. Одноразовий ефект списання КЗ (понад 4 млн грн) забезпечить фінансовий буфер, а ZBV та жорстка кредитна політика створять передумови для довгострокової прибутковості та ліквідності.

## ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження теоретико-методичних питань, критичної оцінки діючої практики управління заборгованістю та фінансового стану ТОВ «НІКА МАРІН ЛТД» було встановлено низку критичних дисбалансів та розроблено комплексну стратегію для їхнього усунення. Результати дослідження підтвердили актуальність обраної теми, оскільки якість управління дебіторською та кредиторською заборгованістю є фундаментальним важелем підвищення ліквідності та стратегічним імперативом фінансової стійкості суб'єкта господарювання, особливо в умовах економічної турбулентності та посилення ризиків.

У ході дослідження систематизовано сучасні наукові підходи до управління заборгованістю та обґрунтовано необхідність переходу від традиційного обліку до стратегічного управління фінансовими потоками. Основний акцент зроблено на інтегральній оцінці ефективності управління оборотним капіталом через показник Фінансового Операційного Циклу (ФОЦ). Доведено, що стратегія управління заборгованістю повинна базуватися на концепції мінімізації або досягнення негативного ФОЦ ( $\$DSO - DPO < 0\$$ ). Унікальність цього підходу полягає у тому, що успішне подовження терміну погашення кредиторської заборгованості (DPO) при одночасному скороченні дебіторської (DSO) дозволяє підприємству використовувати кошти постачальників як безкоштовне джерело фінансування, що є критично важливим для компаній, які борються за відновлення ліквідності.

Для розробки дієвих рекомендацій застосовано синтез класичного фінансового аналізу та сучасних управлінських інструментів. Зокрема, для вирішення проблеми катастрофічного падіння рентабельності обґрунтовано доцільність застосування методології Zero-Based Budgeting (ZBB) – Бюджетування з нуля. На відміну від традиційних методів, ZBB вимагає повного обґрунтування кожної статті витрат, забезпечуючи максимальну прозорість та ефективність використання ресурсів.

Аналіз фінансової звітності ТОВ «НІКА МАРІН ЛТД» виявив критичні внутрішні загрози, які вимагають негайного управлінського втручання:

#### 1. Критичний фінансовий дисбаланс та падіння ефективності

Встановлено катастрофічне падіння чистого прибутку на 98,1% за аналізований період (з 1847,9 тис. грн до 34,2 тис. грн). Це свідчить про глибоку кризу фінансового результату, яка не може бути пояснена лише зовнішніми факторами. Падіння прибутковості корелює з непропорційним зростанням витрат та їхнім неконтрольованим характером.

#### 2. Неефективність управління дебіторською заборгованістю (ДЗ)

Було виявлено неадекватність діючої Кредитної політики, що підтверджується зростанням терміну інкасації ДЗ (DSO) до 213,4 дня. Хоча це зростання було значною мірою спровоковане призупиненням операційної діяльності (як допоміжної діяльності у сфері транспорту в портовому місті), воно також є наслідком відсутності жорстких механізмів стягнення. Такий DSO «заморожує» значний обсяг оборотного капіталу (понад 105 тис. грн), що, по суті, є безвідсотковим кредитуванням клієнтів.

#### 3. Системні порушення обліку кредиторської заборгованості (КЗ)

Виявлено недостовірність облікових даних щодо КЗ, що проявляється в аномальному терміні її погашення, який перевищує 7300 днів (20 років), та значному обсязі заборгованості (4 116,2 тис. грн за рядком 1615). Це є прямим порушенням принципів достовірності та осмисливості бухгалтерського обліку, штучно завищуючи пасиви підприємства.

#### 4. Ризик ліквідності, прихований в активах

Проведено критичну оцінку складу активів, де найбільшу частку (5 497,6 тис. грн) займає рядок 1155 «Інша поточна дебіторська заборгованість». Через непрозорість та непідтвердженість цієї суми, існує високий ризик її нереальності до стягнення. Це створює ілюзію задовільної ліквідності, тоді як фактичні ліквідні активи є значно меншими, ніж відображено у Балансі.

На основі результатів аналізу, для усунення виявлених системних дисбалансів та реалізації прихованих резервів, було розроблено трирівневу

стратегію фінансового оздоровлення:

Стратегія прискорення обороту та забезпечення ліквідності

Пропонується невідкладне впровадження формалізованої та жорсткої Кредитної політики. Цільовий показник DSO має бути встановлений на рівні 30\$ днів. Резервом для реалізації цієї мети є запуск Ескалаційної Схеми стягнення та обов'язкове формування Резерву Сумнівних Боргів згідно з П(С)БО 10. Очікуваний ефект: вивільнення понад 105,77 тис. грн оборотного капіталу, що забезпечить економію на відсотках у розмірі 21,15 тис. грн на рік.

Стратегія очищення балансу та створення фінансового фундаменту

Для забезпечення достовірності фінансової звітності та отримання фінансового буфера запропоновано дві ключові пропозиції:

- Облікова санація: Проведення інвентаризації та списання застарілої кредиторської заборгованості (4 116,2 тис. грн) у зв'язку зі спливом терміну позовної давності (згідно зі ст. 257 ЦК України). Результат: пряме, одноразове збільшення чистого прибутку на 4,1 млн грн через зарахування на Кт 717 «Дохід від списання КЗ».
- Досягнення Негативного ФОЦ: Встановити цільовий термін погашення КЗ (DPO) на рівні 45 днів. Це дозволить досягти Негативного Фінансового Операційного Циклу, що є ключовим стратегічним резервом для безкоштовного фінансування та зміцнення фінансової стійкості.

Стратегія відновлення прибутковості та контролю витрат

Для зупинки падіння рентабельності рекомендовано впровадження методології Zero-Based Budgeting (ZBB). Ця система забезпечить повну ліквідацію неефективних витрат та відновлення цільової рентабельності чистого прибутку. Додатково, критично важливим є проведення юридичного аудиту та списання нереальної до стягнення заборгованості за рядком 1155, щоб забезпечити прозорість та адекватну оцінку активів.

Практичне значення результатів роботи полягає у розробці універсального, багаторівневого алгоритму фінансового оздоровлення для малих і середніх підприємств, який інтегрує методи облікової санації (списання КЗ) з

управлінськими інструментами (ZBV та ФОЦ). Запропонована стратегія забезпечує керівництво ТОВ «НІКА МАРІН ЛТД» чітким планом дій та системою моніторингу (KPIs) для досягнення цільових показників.

Наукова новизна дослідження полягає у:

1. Обґрунтуванні комплексної моделі управління оборотним капіталом, яка використовує цільовий Негативний ФОЦ як ключовий показник фінансової стійкості.
2. Синтезі ZBV та ФОЦ як взаємодоповнюючих інструментів для однієї мети: ZBV оптимізує витрати (чисельник рентабельності), а ФОЦ оптимізує оборотний капітал (знаменник рентабельності).
3. Розробці механізму облікової санації через списання застарілої КЗ, що має двоякий ефект: очищення Балансу та пряме збільшення фінансового результату.

Таким чином, завдання магістерської роботи, сформульовані у вступі, були повністю виконані. Досягнуті результати мають високу теоретичну обґрунтованість, підтверджену розрахунками економічну ефективність та в сукупності відображають те нове, суттєве, що виноситься на прилюдний захист.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 30.10.2025).
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 30.10.2025).
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 30.10.2025).
4. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19> (дата звернення: 30.10.2025).
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 30.10.2025).
6. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15> (дата звернення: 30.10.2025).
7. Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: наказ МФУ від 24.05.1995 р. № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95> (дата звернення: 25.10.2025).
8. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: наказ МФУ від 30.11.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99> (дата звернення: 01.11.2025).
9. Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: наказ МФУ від 02.09.2014 р. № 879. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14> (дата звернення: 25.10.2025).
10. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ МФУ від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 30.10.2025).

11. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»: наказ МФУ від 28.05.1999 р. № 137.
12. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: наказ МФУ від 08.10.1999 р. № 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99> (дата звернення: 14.10.2025).
13. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: наказ МФУ від 31.01.2000 р. № 20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00> (дата звернення: 14.10.2025).
14. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: наказ МФУ від 29.11.1999 р. № 290.
15. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: наказ МФУ від 31.12.1999 р. № 318.
16. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів»: наказ МФУ від 10.08.2000 р. № 193.
17. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність»: наказ МФУ від 25.02.2000 р. № 39.
18. Міжнародний стандарт контролю якості 1 «Контроль якості для фірм, що виконують аудити та огляди фінансової звітності». URL: <https://mof.gov.ua/uk/mizhnarodni-standarti-auditu> (дата звернення: 12.11.2025).
19. Міжнародний стандарт аудиту 200 «Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до МСА».
20. Міжнародний стандарт аудиту 320 «Суттєвість при плануванні та проведенні аудиту».
21. Міжнародний стандарт аудиту 505 «Зовнішні підтвердження» (важливий для дебіторської заборгованості).
22. Міжнародний стандарт аудиту 520 «Аналітичні процедури».
23. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 «Фінансові інструменти» (IFRS 9). URL: <https://mof.gov.ua/uk/mizhnarodni-standarti-finansovoi-zvitnosti> (дата звернення: 30.10.2025).

24. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» (IAS 37). URL: <https://mof.gov.ua/uk/mizhnarodni-standarti-finansovoi-zvitnosti> (дата звернення: 20.10.2025).
25. Про результати суцільної інвентаризації дебіторської та кредиторської заборгованості і заходи щодо її скорочення: постанова КМУ від 29.04.1999 р. № 750. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/750-99-%D0%BF> (дата звернення: 02.11.2025).
23. Барановська Т. В. Облік і аудит: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2018. 384 с.
24. Безверхий К. В. Облік і звітність за МСФЗ: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 256 с.
25. Бондар М. І., Верига Ю. А., Оріховська М. М. Звітність підприємства: підручник. Київ: ЦУЛ, 2019. 526 с.
26. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник. Житомир: ПП «Рута», 2019. 912 с.
27. Вигівська І. М. Професійне судження бухгалтера в системі обліку дебіторської заборгованості. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2020. № 5. С. 12–19.
28. Гнилицька Л. В. Внутрішній контроль на підприємстві: теорія та практика: монографія. Київ: КНЕУ, 2018. 356 с.
29. Голов С. Ф., Костюченко В. М. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за МСФЗ: підручник. Київ: Лібра, 2018. 880 с.
30. Гончарук С. М. Аудит: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 284 с.
31. Дерев'янко С. І. Облік і контроль розрахунків з покупцями та замовниками: проблемні аспекти. *Економіка та держава*. 2021. № 3. С. 45–50.
32. Дрозд І. К., Шевчук В. О. Держаний фінансовий контроль: навч. посіб. Київ: Університет «Україна», 2018. 312 с.
33. Жук В. М. Концептуальні засади розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки: монографія. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2019. 450 с.
34. Каменська Т. О. Внутрішній аудит: сучасний погляд: монографія. Київ:

ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2018. 296 с.

35. Кіндрацька Л. М. Бухгалтерський облік: підручник. Київ: КНЕУ, 2018. 650 с.
36. Когут О. С. Цифрова трансформація обліково-аналітичної системи підприємства. Економічний вісник. 2023. № 7. С. 150–157.
37. Колісник Г. М. Організація і методика аудиту: підручник. Київ: Інтерс, 2018. 416 с.
38. Кулаковська Л. П., Піча Ю. В. Організація і методика аудиту: навч. посіб. Київ: Каравела, 2019. 544 с.
39. Легенчук С. Ф. Теорія і методологія бухгалтерського обліку в умовах постіндустріальної економіки: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2018. 450 с.
40. Лень В. С. Бухгалтерський облік в Україні: підручник. Чернігів: Десна Поліграф, 2020. 544 с.
41. Лучко М. Р., Жукевич С. М., Фаріон А. І. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 304 с.
42. Макаренко М. І. Аналіз фінансового стану підприємства: теорія і практика: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2019. 288 с.
43. Мних Є. В., Бардаш С. В. Фінансовий аналіз: підручник. Київ: КНТЕУ, 2018. 412 с.
44. Назарова К. О. Аудит: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 352 с.
45. Огійчук М. Ф. Фінансовий та управлінський облік: підручник. Київ: Алерта, 2020. 1042 с.
46. Озеран А. В. Дебіторська заборгованість: визнання, оцінка та облік згідно з національними та міжнародними стандартами. *Фінанси України*. 2019. № 8. С. 98–107.
47. Петрик О. А. Аудит: методологія і організація: монографія. Київ: КНЕУ, 2018. 260 с.
48. Проданчук М. А. Удосконалення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками. *Інфраструктура ринку*. 2022. № 64. С. 185–190.

URL: [https://www.google.com/search?q=http://www.market-infr.od.ua/journals/2022/64\\_2022/35.pdf](https://www.google.com/search?q=http://www.market-infr.od.ua/journals/2022/64_2022/35.pdf) (дата звернення: 27.10.2025).

49. Редько А. Ю. Аудит в Україні. Морфологія: монографія. Київ: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2019. 412 с.
50. Рудницький В. С. Методологія і організація аудиту: підручник. Тернопіль: Економічна думка, 2018. 450 с.
51. Савченко В. М. Особливості аудиту дебіторської заборгованості в умовах воєнного стану. *Економіка і суспільство*. 2023. № 48. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2230> (дата звернення: 13.11.2025).
52. Слободяник Ю. Б. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2019. 312 с.
53. Сук Л. К., Сук П. Л. Організація бухгалтерського обліку: підручник. Київ: Каравела, 2018. 624 с.
54. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: підручник. Київ: Алерта, 2013. 982 с.
55. Томчук О. В. Аналіз господарської діяльності: підручник. Київ: ЦУЛ, 2019. 368 с.
56. Хомин П. Я., Журавель Г. П. Облік і аудит: навч. посіб. Тернопіль: Економічна думка, 2018. 324 с.
57. Шалімова Н. С. Аудит: підручник. Одеса: ОНЕУ, 2020. 364 с.
58. Швець В. Г. Теорія бухгалтерського обліку: підручник. Київ: Знання, 2018. 520 с.

## ДОДАТКИ

- А. Статут ТОВ «Ніка Марін ЛТД».
- Б. Фінансова звітність ТОВ «Ніка Марін ЛТД» за 2021–2023 рр.
- В. Договір надання послуг ТОВ «Ніка Марін ЛТД».
- Г. Договір отримання послуг ТОВ «Ніка Марін ЛТД»
- Д. Акти надання послуг ТОВ «Ніка Марін ЛТД» 2022 року.
- Е. Акт звіряння розрахунків ТОВ «Ніка Марін ЛТД» з Контрагентом